

bijlage bij outb/12/Geh
A4/099

EXnr 49

GEHEIM

**MINISTERIE VAN DEFENSIE
LANDMAGHTSTAF
AFD INLN VEIL**

MAANDOVERZICHT

Jul 1978/

augustus 1978

GEHEIM

MAANDOVERZICHT

JULI / AUGUSTUS 1978

De achter de evaluatie geplaatste letters hebben uitsluitend betrekking op interne verwerking en zijn derhalve voor de geadresseerden niet van belang.

INHOUDSOPGAVE

blz:

SAMENVATTING

1-2

DEEL I: OOST-EUROPAHoofdstuk A: Politiek

1. Warschaupakt
  - a. Mogelijke re-organisatie Opperbevel Ver Skn 3-7
  - b. Jaarlijkse Krim-besprekingen 8-11
  - c. Samenwerking dissidenten 12
2. Sovjet-Unie
  - a. Wijzigingen in militaire top 13-15
  - b. Sovjet-Unie en Noord-Noorwegen 15-16
  - c. Opvolgingsperikelen 17-19
  - d. Nationaliteitenproblematiek 19-20
3. DDR
  - a. Aanleg "Autobahn" Berlijn-Hamburg 21-23
4. Roemenië
  - a. De internationale positie van Roemenië 24-27
5. Bulgarije
  - a. Bijeenkomst Centraal Comité en mutaties partijtop 28-30
6. Joegoslavië
  - Het XIe Partijcongres Joegoslavische Communisten-
bond 31-33
7. Albanië
  - Gevolgen van de breuk China-Albanië 34-37

Hoofdstuk B: Economie

1. CEMA
  - a. 32e Raadszitting 38-43
2. Sovjet-Unie
  - a. De graanoogst in 1978 en de landbouwproductie in
1981-1985 44-46
3. Polen
  - a. Mil-industriële samenwerking met Sovjet-Unie 47-49

Hoofdstuk C: Landstrijdkrachten

1. Activiteiten
  - a. Warschaupakt algemeen 50
  - b. Sovjet-Unie 50

	<u>blz:</u>
c. DDR	50-52
d. Tsjechoslowakije	52
TVG 7, 8 en 9	53-55
2. Materieel	
a. GSVG	56
b. NVA	57

DEEL II: MIDDEN-OOSTEN/AFRIKA

1. Vredesoverleg en Arabische eenheid	58-61
2. Afghanistan	
a. Binnenlandse onrust en Sovjet-Afghaanse betrekkingen	62-63
3. Libanon	64-69
4. Noord- en Zuid-Jemen	70-72
5. De Hoorn van Afrika	
a. Eritrea	73-74
b. Ogaden	75
c. Djibouti	75
d. Ethiopië	75-80
6. West-Sahara	81-84

DEEL III: VERRE-OOSTEN/AZIE

1. China	
a. De plaats van de defensie in het economische moderniseringsprogram voor de periode tot '80	85-96
b. De economische en militaire hulp aan de Derde Wereld in '76 en '77 en de vooruitzichten voor 1978	97-100
2. Actieve Chinese Midden-Oosten politiek	101

SAMENVATTING1. Oost-Europa

In de commandostructuur van het Warschaupakt zal mogelijk een wijziging gaan plaatsvinden; de invloed van de Sovjet-Unie zal daarvoor echter zeker niet verminderen.

Uit de communiqué's van de jaarlijkse "Krim-besprekingen" blijkt, dat er nogal wat meningsverschillen bestaan tussen de Sovjet-Unie en met name Roemenië; Roemenië voert nog steeds een relatief onafhankelijke buitenlandse politiek.

De toekomstige aanleg van de autobahn Berlijn - Hamburg kan grote consequenties hebben t.a.v. naderingsmogelijkheden van WP-strijdkrachten m.n. in het vak van 1 Lk.

Uit een gehouden bijeenkomst van het Centraal Comité van de Bulgaarse Communistische Partij blijkt dat de ideologische scholing in Bulgarije nogal te wensen over laat.

Uit het XIe congres van de Joegoslavische Communistenbond blijkt dat presidium-secretaris Dolanc op dit moment de kandidaat is om Tito als partijleider op te volgen. Opvallend is verder de relatieve vermindering van het aantal vertegenwoordigers van de strijdkrachten in het Partijpresidium.

Door de breuk tussen China en Albanië is het mogelijk dat Albanië binnen afzienbare tijd voor (grote) economische problemen zal komen te staan door het wegvallen van een belangrijke exportmarkt. Een groot probleem zal tevens de instandhouding van de strijdkrachten en de aankoop van wapens zijn.

Op de zitting van de CEMA-Raad was voor de eerste maal Ethiopië vertegenwoordigd. De CEMA-leden besloten economische hulp aan dit land te verlenen tot een bedrag van 2.7 miljard dollar.

Voorts bleek in de verslagperiode dat de graanopbrengst in 1978 in de Sovjet-Unie nog niet ten volle aan de verwachtingen in het Vijfjarenplan heeft voldaan.

De militair-industriële samenwerking tussen de Sovjet-Unie en Polen zal worden uitgebreid.

Voor wat betreft de Warschaupakt landstrijdkrachten kan worden gemeld dat de, in het kader van de CBM's, aangekondigde GSVG-oefening begin juli heeft plaatsgevonden. Hoewel geen volledig beeld bestaat van deze oefening omtrent deelnemende eenheden en het verloop, werd tijdens deze oefening de inzet van een kernwapen van 5 KT gesimuleerd. In de verslagperiode werd, eveneens in het kader van de ICBM's, een oefening aangekondigd in het Militair District Trans-Kaukasus.

De invoering van nieuw, geavanceerd materieel bij de Warschaupakt strijdkrachten vindt gestadig voortgang.

2. Midden-Oosten/Afrika

De situatie in het Midden-Oosten is nog steeds onveranderd, waarbij de Arabische wereld nog immer innerlijk verdeeld is.

3. Verre-Oosten/Azië

China legt de nadruk op economische hulp aan Derde Wereldlanden boven militaire hulp, al wordt deze laatste wel verleend aan die landen waar een maximale anti-Sovjet invloed kan worden uitgeoefend.

DEEL I: OOST-EUROPAHoofdstuk A: Politiek1. Warschaupakt

- a. Mogelijke re-organisatie Opperbevel Verenigde Strijdkrachten
Momenteel wordt overwogen enkele wijzigingen in de commando-structuur van het Warschaupakt door te voeren; in die zin dat onder de Opperbevelhebber van de Verenigde Strijdkrachten MSU Kulikov, en zijn eerste plaatsvervanger, de Chef-Staf van de Verenigde Strijdkrachten Ltgen Gribkov, twee nieuwe functies van plaatsvervangend opperbevelhebber gecreëerd zouden worden, resp. voor luchtmacht- en marinezaken. Tot dusver waren de plaatsvervangende opperbevelhebbers vertegenwoordigers van de afzonderlijke WP-lidstaten bij het Opperbevel van de Verenigde Strijdkrachten, m.u.v. de opperbevelhebber van de Sovjet luchtverdediging die tevens optrad als bevelhebber van de WP luchtverdediging. De gerapporteerde wijzigingen zouden voorts inhouden dat mogelijk geünificeerde "cellen" voor landstrijdkrachten, luchtmacht en marine gevormd worden, met de huidige plaatsvervangend opperbevelhebber namens de Sovjet-Unie, Ltgen Stepanyuk, als mogelijke plaatsvervangend opperbevelhebber voor de landstrijdkrachten. (B-3)(G)(GR).

Commentaar: Tot dusver werden organisatorische wijzigingen in het Warschaupakt pas bekend na bijeenkomsten van het Politiek Consultatief Comité (PCC). Het meest markante voorbeeld hiervan was de bijeenkomst van maart 1969 in Boedapest, tijdens welke tot de instelling van het Comité van Ministers van Defensie, en taakuitbreiding van de Militaire Raad en Staf van de Verenigde Strijdkrachten werd besloten. Ook na de PCC bijeenkomst van november 1976 in Boekarest gebeurde iets dergelijks, toen de instelling van het Comité van Ministers van Buitenlandse Zaken bekend werd gemaakt. Niet uit te sluiten is dat de (mogelijke) onderhavige wijzigingen besproken zijn op de bijeenkomst van de Militaire Raad die in mei 1978 in Boedapest werd gehouden, waarbij als bijzonderheid gold dat de Sovjet Minister van

Defensie Ustinov gelijktijdig in Boedapest op bezoek was, alhoewel dit bezoek niet geacht werd in verband te staan met de vergadering van de Militaire Raad. Nu lijkt dit niet geheel en al uitgesloten te moeten worden en is het mogelijk dat in de Militaire Raad voorbereidende besprekingen ter zake zijn gevoerd welke later dit jaar door de hogere WP-organen bekrachtigd zouden kunnen worden.

Overigens behoeven de onderlinge verhoudingen van de eventueel te benoemen plv opperbevelhebbers voor landstrijdkrachten, luchtmacht en marinezaken verduidelijking.

Indien bedoelde veranderingen inderdaad gaan plaatsvinden kan dit worden opgevat als een versterking van de organisatiestructuur van de staf van de Verenigde Strijdkrachten. De centralistische opvattingen kennende van WP-Opperbevelhebber Kulikov, die in het verleden herhaaldelijk heeft blijkgegeven van zijn voorkeur voor een centralistische STAVKA-achtige organisatiewijze, zou e.e.a. kunnen neerkomen op een versterking van de Sovjet positie. Een aanwijzing in deze richting vormt mogelijk een communiqué van het officiële Sovjet persbureau TASS van 30 juni j.l. ter gelegenheid van een ontmoeting tussen Sovjet-leider Brezhnev en de Poolse Minister van Defensie Jaruzelski, waarbij Brezhnev zou hebben gewezen op "de actieve betrokkenheid van de Poolse minister bij het collectieve streven dat gericht is op het versterken van de militaire organisatie van het Warschaupakt". Jaruzelski, daarentegen, zou hebben verklaard "zijn best te doen voor de versterking van de militaire samenwerking van de strijdkrachten van de Sovjet-Unie en Polen, en voor de consolidatie van de militaire organisatie van het Warschaupakt". Dit laatste kan wijzen op de wens tot handhaving van de bestaande organisatiestructuur, en zou wijzen op een verschil van inzicht tussen de Sovjet-Unie enerzijds en Polen anderzijds.

Bedoelde maatregelen zullen de mogelijkheid van coördinatie en planning in vreedstijd van operationeel "combined arms" optreden vergroten, zij het onder straffe Sovjet leiding. In 1974 werd er door Kulikov, toen nog Sovjet CGS, in een artikel in het partijdagblad Pravda op gewezen dat een oorlogsfunctie van de Sovjet Generale Staf was de coördinatie van de operaties van de Verenigde Strijdkrachten. M.a.w. de Sovjet Generale Staf formuleert deze plannen voor inzet en geeft ze door aan de WP Opperbevelhebber, een gedachten-gang die geheel en al past bij Kulikov in die zin dat de Sovjet dominantie gegarandeerd moet zijn. Niet uitgesloten is dat bovenbedoelde coördinatie in vreedstijd door Opperbevel en Staf van de Verenigde Strijdkrachten, ondanks handhaving c.q. eventuele versterking van de Sovjet dominantie het gevoel van eigenwaarde bij de NSWP militaire establishments kan versterken. Een indicatie voor zo'n ontwikkeling zou kunnen zijn dat in de WP militaire pers dit aspect meer aandacht gaat krijgen naast de traditionele thema's die de strikt militaire betekenis van het WP eerder tot een instituut voor de standaardisatie van trainings- en opleidingsactiviteiten en de wapenproductie leken te beperken (de opvatting dat het WP alleen als een soort "doorgeefluik" is te beschouwen). Mochten de berichten over de instelling van een plv WP-Opperbevelhebberschap voor luchtmacht- en marinezaken en de veranderingen in de Staf van de Verenigde Strijdkrachten bevestigd worden, dan rijst de vraag of er een verband bestaat met een aantal wijzigingen in de Sovjet militaire top. Het meest in het oog springt hierbij het bekend worden dat een admiraal nu plv CGS is geworden. Een en ander verschaft een indicatie voor het toegenomen gewicht van andere deelstrijdkrachten in zowel de WP- als de Sovjet militaire planning en organisatie.

Opvallend is verder dat de gemelde organisatiewijzigingen vrijwel tegelijk met de terugtrekking van MSU Batitskiy als commandant van de Warschaupakt Luchtverdedigingsstrijdkrachten, Opperbevelhebber van de Territoriale Luchtverdediging van de Sovjet-Unie (PVO-STRANY) en plaatsvervangend Mindef van de Sovjet-Unie, bekend werden. De laatste twee functies zijn inmiddels overgenomen door marschalk van de luchtmacht Koldunov, en aangenomen wordt dat hij ook in de functie van bevelhebber van de WP luchtverdediging is of zal worden benoemd.

Rest de vraag waarom juist nu de WP organisatie-structuur gewijzigd zou worden. Dit zou een logisch gevolg van de benoeming van Kulikov tot Opperbevelhebber van het Warschaupakt, begin 1977 kunnen zijn.

Daarnaast bestaat waarschijnlijk een verband met de noodzaak tot een straffere organisatie ten gevolge van de invoering van verbeterde wapen- en verbindingssystemen, de steeds sterker geworden beklemtoning van de "combined arms approach", alsmede de beweerdde toegenomen dreiging van Westerse (en Chinese) zijde. Dit laatste zou inhouden dat de stagnatie van het internationale ontspanningsproces vertaald wordt naar een grotere militaire invloed van de Sovjet-Unie op het WP-gebeuren, om zodoende te komen tot verbeterde mogelijkheden voor "crisis management".

Dit laatste zou op zijn beurt verband kunnen houden met de nu in de Sovjet-Unie doctrinair mogelijk gemaakte beperkte (nucleaire) oorlog in Europa. Om de woorden van de Joegoslavische Lt Kolgen Ilic, hoogleraar voor strategie en plv directeur van het Centrum voor Hogere Militaire Vorming in Belgrado te gebruiken :

".... The USSR, while endorsing detente as a lasting commitment, is also preparing itself to wage any kind of war, a general nuclear war or a local war.

We should also remember that the USSR now accepts the possibility of waging local wars in Europe, which was not formerly the case....." (Interview in VJESNIK, Zagreb, 01.04.1978, pp. 15-17).

Met deze opmerking en dit citaat wil echter niet gezegd zijn dat de kans op een dergelijke oorlog nu ook daadwerkelijk is toegenomen.

confidentieel

b. Jaarlijkse Krim-besprekingen

Evenals voorgaande jaren hebben alle partijleiders van de NSWP-landen, alsmede de Mongoolse partijleider Tsedenbal gedurende juli en augustus op de Krim bilateraal overleg met de Sovjet partijleider Brezhnev gevoerd.

Deze ontmoetingen brengen volgens Sovjet commentatoren nieuwe initiatieven voort in de voortdurende ontwikkeling van hun multilaterale samenwerking en eenheid van standpunten en meningen t.a.v. actuele internationale zaken, en dragen bij aan een "gecoördineerd buitenlands beleid", met een "collectief vastgestelde strategie". Daarbij is tevens sprake van een consequent beleid van de Sovjet-Unie, hetgeen impliceert dat de Sovjet-Unie de strategiebepaling domineert. Daarentegen is in een Bulgaars commentaar slechts sprake van samenwerking, zij het dat de eensgezindheid en eensluidendheid van standpunten van de socialistische landen wordt geprezen.

Een vergelijking van de slotcommuniqués van de diverse gesprekken brengt naast een grote mate van overeenkomst diverse belangrijke verschillen aan het licht.

Ten aanzien van de bilaterale betrekkingen, die in alle communiqués aan de orde kwamen, ontbrak in de communiqués van de bezoeken van de Oostduitse en Tsjechoslowaakse partijleiders een expliciete vermelding van de partijbetrekkingen, terwijl deze in de overige communiqués als eerste punt aan de orde werden gesteld. In het Bulgaarse communiqué werden de partijbetrekkingen expliciet genoemd, doch werd daar overigens nauwelijks op in gegaan. E.e.a. vormt een getrouwe afspiegeling van de betrekkingen van de CPSU met de zusterpartijen, en tussen de SU en de betrokken landen, in die zin dat die partijen waarmede de meeste problemen bestaan het meest expliciet werden genoemd. M.b.t. de Sovjet-Poolse betrekkingen viel de allesoverheersende aandacht voor economische samenwerking op, hetgeen een bevestiging vormt voor de problematische economische ontwikkelingen in Polen die men nu met Sovjet hulp, mogelijk onder dwang, tracht op te lossen, waardoor de Sovjet invloed wordt vergroot.

Ook in het Oostduitse communiqué neemt de economie een vooraanstaande plaats in, hetgeen eveneens lijkt samen te hangen met de daar heersende economische problemen. In alle communiqués vormt de internationale toestand de hoofdmoot, waarbij voorzetting van het ontspanningsbeleid, het streven naar stopzetting van de bewapeningswedloop en ontwapening de belangrijkste thema's vormen. Alle communiqués, met uitzondering van dat over het ééndaagse bezoek van de Roemeense partijleider Ceausescu, leveren kritiek op China, met name in verband met het Chinees-Vietnamese geschil. In het Tsjechoslowaakse en Oostduitse communiqué wordt hierbij gewezen op de belangen-identiteit met de "imperialisten" (i.h.b. de NAVO). Slechts het Tsjechoslowaakse communiqué noemt de NAVO bij naam waar kritiek wordt geleverd op de besluiten van de meest recente NAVO Raadszitting in Washington (eind mei!) wegens de versterking van de bewapeningswedloop en spanningsverhoging die hiervan het gevolg zouden zijn. Overigens wordt het Warschapakt ook slechts éénmaal genoemd; in het Sovjet-Bulgaarse communiqué, waar het wordt geprezen vanwege de vooraanstaande rol ervan in de verbetering van het internationale klimaat in Europa. In de Poolse, Hongaarse en Roemeense communiqués is, in samenhang met de ontwapeningsproblematiek, een specifieke verwijzing naar de onlangs gehouden Speciale Algemene Vergadering van de Verenigde Naties opgenomen. Daarbij legt met name het Roemeense communiqué de nadruk op ontwapening op met name het nucleaire vlak, terwijl tevens werd gesteld dat naast politieke ontspanning militaire ontspanningsmaatregelen gewenst zijn. In dit communiqué is vooral het ontbreken van enige verwijzing naar China, één week vóór het bezoek van de Chinese partijleider Hua Kuo-Feng aan Roemenië, opmerkelijk te noemen, daar dit dit bezoek zeker besproken zal zijn. Ook opvallend was de aandacht die aan "het onvervreembare recht van volkeren/landen op vrijheid, onafhankelijkheid en niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden" werd geschonken, omdat hiermede feitelijk de eigen Roemeense buitenlandse politieke opstelling benadrukt werd. In het Oostduitse communiqué werd Brezhnev's recente bezoek aan de Bondsrepubliek als belangrijke bijdragen van de zaak van de vrede aangeprezen, en als voorbeeld van samenwerking in het kader van de vreedzame coëxistentie.

Ten aanzien van de actuele mensenrechtenproblematiek levert het Tsjechoslowaakse communiqué kritiek op de met name door de Verenigde Staten gevoerde mensenrechtencampagne. De overige communiqués noemen deze kwestie slechts indirect, waarbij slechts de Poolse en Oostduitse communiqués de Slotakte van Helsinki noemen in die zin dat deze integraal tot uitvoering moet worden gebracht. Daarbij werd in het Poolse communiqué kritiek geleverd op gebruik van handelsbeperkingen als drukmiddel door de Verenigde Staten. Gezien de relatief grote omvang van de Poolse handel met Westerse landen en de betrekkelijk geringe openlijke kritiek op het Poolse optreden jegens dissidenten (ondanks aanwijzingen dat dit optreden onder Sovjet druk verscherpt wordt), is bedoelde zinsnede waarschijnlijk onder druk van de Sovjet-Unie in het Sovjet-Poolse communiqué opgenomen. Over de betrekkingen met niet-Europese landen, anders dan China en Vietnam, zijn de diverse communiqués betrekkelijk summier en gesteld in algemene en zeer vage termen. Uitzonderingen vormen de Poolse en Bulgaarse communiqués, waarin steun wordt betuigd aan de volkeren van Afrika, Azië en andere werelddelen (léés : Latijns Amerika) die strijden tegen "de imperialistische onderdrukingspolitiek", respectievelijk bezorgdheid wordt getoond over de recente ontwikkelingen in het "Nabije Oosten". In dit laatste communiqué komt ook de Balkansamenwerking aan de orde met indirecte kritiek op Joegoslavië. Hierin komt tevens Sovjet steun inzake het Bulgaarse geschil met Joegoslavië m.b.t. Macedonië tot uitdrukking.

Rest de sfeer der besprekingen :

Tsjechoslowakije : vriendschappelijk, hartelijk, eensgezind.

DDR : hartelijk, vriendschappelijk, volkomen
overeenstemming van standpunten over
besproken zaken.

Polen : hartelijk, vriendschappelijk, overeen-
stemming standpunten over besproken zaken.

Hongarije : broederlijk, vriendschappelijk, volledig
wederzijds begrip.

Roemenië : openhartig, vriendschappelijk.

Bulgarije : broederlijk vriendschappelijk, hartelijk,
volledig wederzijds begrip.

Mongolië : hartelijk, vriendschappelijk, volledige
overeenstemming van standpunten over be-
sproken zaken.

Uit een en ander valt op te maken dat de besprekingen in het algemeen zonder al te grote problemen en meningsverschillen plaatsvonden, met uitzondering van Polen waar tenminste enige meningsverschillen moeten zijn opgetreden (zij het dat in de Poolse pers sprake was van volledige eenheid van standpunten), en vooral van Roemenië met welk land zich waarschijnlijk ernstige meningsverschillen hebben voorgedaan. Getuige het gebruik van de term begrip in de Hongaarse en Bulgaarse communiqués hebben zich waarschijnlijk verschillen van inzicht voorgedaan tussen Kadar en Zhivkov enerzijds en Brezhnev anderzijds. Tevens valt uit de communiqués op te maken dat de Sovjet-Unie in grote lijnen haar zin heeft gekregen, met als belangrijkste uitzondering Roemenië, terwijl tegelijkertijd ook de afzonderlijke NSWP-landen elementen van eigen stokpaardjes in de slotcommuniqués tot uitdrukking hebben weten te brengen. Voor enkele onderwerpen heeft de Sovjet-Unie waarschijnlijk druk moeten uitoefenen. In vergelijking met 1977 is het ontbreken van enige duidelijke verwijzing naar de internationale communistische beweging opmerkelijk te noemen, anders dan het belang van de eenheid van de socialistische gemeenschap. Als conclusie, tenslotte, kan worden gesteld dat uit de communiqués een toegenomen gebrek aan eenstemmigheid valt af te leiden, temeer daar bij een drietal bezoekers, de Poolse partijleider Gierek, de Roemeense partijleider Ceausescu en de Bulgaarse partijleider Zhivkov, náást partijleider Brezhnev óók anderen als gespreksdeelnemers werden gemeld (Aan Sovjet zijde bij alle drie gelegenheden partijsecretaris Chernenko en Brezhnev's adviseur Blatov, alsmede bij Ceausescu minister van buitenlandse zaken Gromyko in verband met de deelname van diens Roemeense ambtgenoot Andrei. Aan Roemeense en Bulgaarse zijde bovendien de persoonlijke adviseurs van respectievelijk Ceausescu en Zhivkov). In verband met dit laatste kan niet worden uitgesloten dat de Sovjet-Unie en Bulgarije de relatie tot Roemenië aan de orde hebben gesteld. (C-2)(W)

confidentieel

c. Samenwerking dissidenten

Ter gelegenheid van de 10e verjaardag van de invasie van Tsjechoslowakije heeft begin augustus nabij Zakopane een bijeenkomst plaatsgevonden tussen Poolse en Tsjechoslowaakse dissidenten van resp het KOR en Charta '77 ondertekenaars. Na eerdere wederzijdse solidariteitsbetuigingen werd nu tijdens deze eerste internationale bijeenkomst besloten tot samenwerking, en werd een gezamenlijke verklaring gepubliceerd. Bovendien heeft in Moskou de plaatselijke "Helsinki Groep" die toeziet op de naleving van de slotakte van de Europese Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking een solidariteitsboodschap aan de Tsjechoslowaakse studenten gestuurd. (C-3)(W)

Commentaar : Aannemende dat de bedoelde ontmoeting heeft plaatsgevonden en de gezamenlijke verklaring inderdaad is uitgegeven, kan van een belangrijke ontwikkeling worden gesproken. Hierbij is van belang dat het "officiële Communisme" het Internationalisme hoog in haar vaandel voert, en nu met eigen "wapens" bestreden zou worden. Omdat ook op nationaal niveau binnen de Warschapaktlanden de dissidentie een toenemende bron van zorg lijkt te worden, getuige onder meer de processen in de Sovjet-Unie en aanwijzingen voor een verscherpt optreden in Tsjechoslowakije, de DDR en Polen, alsmede uitingen van dissidentie in Roemenië, Bulgarije en Hongarije, kan het internationale samengaan voor de Oostblok leiders potentieel een van de grootste bedreigingen voor hun posities vormen. Dit alles verklaart wellicht dat met name de Sovjet leiders achter de dissidenten in toenemende mate Westerse invloeden "zoeken".

2. Sovjet-Uniea. Wijzigingen in de Militaire top

Gedurende de verslagperiode hebben zich in de militaire top van de Sovjet-Unie enkele belangrijke wijzigingen voorgedaan. Afgezien van de dood van diverse hoge militairen betreft dit:

- i) Maarschalk van de luchtmacht Koldunov's benoeming tot Opperbevelhebber van de luchtverdediging, PVO-Strany, en Plv minister van defensie van de Sovjet-Unie, alsmede zijn vermoedelijke benoeming tot bevelhebber van de luchtverdediging van het Warschaupakt als vervanger van de wegens gezondheidsredenen teruggetreden MSU Batitskiy.
- ii) De benoeming van Kolgen Shabanov tot plv minister van defensie na plv minister voor de radioindustrie geweest te zijn.
- iii) Het noemen in de "Rode Ster" van Admiraal Amelko als plaatsvervanger van de Chef van de Generale Staf. Op 31 juli bezocht hij volgens "Rode Ster" van 1 augustus in deze kwaliteit een receptie. (B-2)(G)(W)

Commentaar : Door de benoeming van Shabanov tot plv minister van defensie werd het aantal plaatsvervangers weer opgevoerd tot het voorheen meer gebruikelijke aantal van 11, doch door de dood van maarschalk SU Golovani op 19 augustus is weer een plaats opengevallen. Aan te nemen valt dat Shabanov verantwoordelijkheid zal dragen voor de defensie-industrie, waardoor hij feitelijk in de voetsporen van de huidige minister MSU Ustinov zou treden. Het feit dat Shabanov afkomstig is uit de radio-industrie kan duiden op erkenning van de toenemende betekenis van electronica en communicatie-apparatuur in het militaire gebeuren. De benoeming van Koldunov tot opperbevelhebber van de PVO-Strany als opvolger voor Batitskiy lag in de lijn der verwachting en aan te nemen valt dat hij binnen afzienbare tijd in rang bevorderd en in het Centraal Comité benoemd zal worden.

De vermelde benoeming van admiraal Amelko tot plaatsvervangend chef van de Generale Staf kan worden gezien als teken van de toegenomen betekenis van de Sovjet vloot (en marine luchtstrijdkrachten) voor de planning in de Sovjet Generale Staf.

Tot op heden werden de marinestrijdkrachten bij de Generale Staf vertegenwoordigd door een soort verbindingsofficier. Eveneens is het een aanwijzing voor de superieure positie van de Sovjet Generale Staf. Zowel de vorige (Kulikov) als de huidige (Ogarkov) CGS hebben zich in meerdere artikelen hiervoor sterk gemaakt. Gelet op de hiervoor genoemde organisatorische veranderingen in het Warschaupakt Opperbevel rijst de vraag of wellicht tussen deze benoeming en de bevordering van Koldunov enerzijds, en de WP organisatorische veranderingen anderzijds, een verband bestaat. Beide wijzigingen zouden erop neerkomen dat de staven sterker dan voorheen gecoördineerd, of zelfs geïntegreerd, worden, hetgeen beide zou duiden op een overeenkomstige achtergrond zoals geschetst onder het Warschaupakt. Anderzijds rijst, gezien het tijdstip van bekendmaking van de nieuwe benoemingen en functies, de vraag of wellicht een samenhang bestaat met de op 5 juli door de Opperste Sovjet aanvaarde Wet op de Ministerraad van de Sovjet-Unie, die leidt tot formalisering van een verdergaande centralisatie van de besluitvorming in de Sovjet-Unie. Hierbij werd o.m. het Ministerie van Defensie formeel omgezet van een "unie-republiek" ministerie (dat uitvoering van besluiten aan de afzonderlijke unie-republieken kan laten) in een "ministerie voor de gehele unie" met grotere bevoegdheden voor het centrale apparaat, doch hetgeen feitelijk slechts de legalisatie van een bestaande toestand inhoudt. Deze omzetting weerspiegelt bovendien de nieuwe Grondwet 1977 waarin het recht van de Unie-republieken om eigen militaire eenheden te vormen is komen te vervallen.

De veranderingen zouden overeenstemmen met het streven naar een straffere organisatie zoals m.b.t. de WP-wijzigingen als motief zou kunnen worden aangenomen. Bovendien zou e.e.a. overeenkomsten vertonen met de vele, rond de 60e verjaardag van de Sovjet strijdkrachten in februari j.l. gedane, positieve uitspraken over de organisatie van de Sovjet leiding zoals die in de 2e Wereldoorlog, "de Grote Vaderlandse Oorlog", bestond.

identieel

b. Sovjet-Unie en Noord-Noorwegen

De recente reeks schendingen van de Noorse territoriale wateren voor de noordelijkste provincie Finnmark door schepen van de Sovjet-Unie en de DDR heeft de aandacht gevestigd op de kwetsbare positie van de NAVO Noordflank. Van Noorse zijde is tegen de schendingen, die mogelijk gebruikt werden voor het plaatsen van elektronische af luister apparatuur, scherp doch terughoudend geprotesteerd, waarbij de delicate betrekkingen tussen de twee landen een reactie-beperkende invloed hadden. Een van de belangrijkste redenen hiervoor is de strategisch gevoelige positie van (Noord) Noorwegen vis-à-vis de Sovjet-Unie in relatie met de Sovjet militaire bases op het Kola schiereiland bij Murmansk. Als enige permanent ijsvrije Sovjet vlootbasis met "open" toegang tot de wereldzeeën is deze basis van cruciale betekenis voor de Sovjet Noordelijke vloot, o.a. als uitvalsbasis voor "Atlantische" operaties tegen de bevoorrading van de NAVO bondgenoten in oorlogstijd. Ook vormen de Noordelijke Ijszee (c.q. Noorse Zee) en Barentsz Zee voor de met de nieuwste SLBM's met een zeer lang afstandsbereik uitgeruste Sovjet onderzeeboten een aantrekkelijk operatiegebied van waaruit vele landdoelen bestookt kunnen worden. Tekenend voor het belang dat in het WP aan dit gebied wordt toegekend is dat in het DDR militaire tijdschrift "Volksarmee", Noorwegen als "NAVO bruggehoofd voor de bedreiging van de Noordflank van de Sovjet-Unie" werd aangeduid, en dat (Noord) Noorwegen een op het Noordwesten van de Sovjet-Unie gerichte rol als uitvalsbasis voor een aanval werd toegedicht. Afgezien van de delicate militair-strategische verhouding worden de Sovjet-Noorse betrekkingen ook anderszins belast. Knelpunten vormen de visserij in de Noorse wateren, de hiermede samenhangende afbakening van territoriale wateren en mede in verband met de mogelijk exploratie en exploitatie van (onderzeese) oliebronnen de afbakening van het continentale plat, alsmede de door de

Sovjet-Unie belemmerde en deels aangevochten Noorse soeveriniteitsuitoefening op Spitsbergen als onderdeel van de Svalbard-archipel.

Bij dit alles spelen ook geostrategische overwegingen een rol, die nog verder worden versterkt door effectief gebleken Sovjet bezwaren tegen deelname van enige betekenis van Duitse eenheden aan NAVO-oefeningen in Noorwegen en tegen de beweerde legering van NAVO troepen in Noorwegen in weerwil van Noorse toezeggingen dit niet toe te laten (zoals ook niet gebeurt).

Meer regionaal bezien draagt de stationering van met kernwapens uitgeruste Sovjet onderzeeboten in de Oostzee, in weerwil van de Sovjet these dat de Oostzee een "Vredeszee" dient te zijn (middels o.m. neutralisatie van de Scandinavische landen), bij tot het delicate karakter van de Sovjet-Noorse betrekkingen. Dit geldt temeer daar de Sovjet-Unie Finse voorstellen voor een Noorse kernwapenvrije zone (waaronder echter niet het Kola-schiereiland met de daar opgeslagen kernwapens zou vallen) steunt, waar zowel Noorwegen als Denemarken i.t.t. de Sovjet-Unie (op het Kola-schiereiland) in vredestijd de basering van kernwapens (en buitenlandse troepen) op hun grondgebied al afwijzen. Bovendien streeft de Sovjet-Unie naar een verdergaande militaire samenwerking met Finland, waarvoor ook in de verslagperiode na het bezoek van de Sovjet Mindef MSU Ustinov enkele nog onbevestigde aanwijzingen beschikbaar kwamen, en waardoor voor Noorwegen de dreiging vergroot zou worden.

Een en ander is voor Noorwegen van extra betekenis door haar zeevarende rol en de in verhouding tot het oppervlak en potentiële tegenstander geringe omvang van haar strijdkrachten. Mede gelet op de dikwijls grove en aanmatigende wijze van Sovjet optreden jegens Noorwegen bestaat daar een de laatste jaren toegenomen bezorgdheid over de nationale veiligheid.

In deze context dient eveneens de in psychologisch opzicht niet onbelangrijke factor te worden vermeld dat naar de mening van sommige Noorse deskundigen Noorwegen al voor een deel binnen de Sovjet verdedigingsgordel is komen te liggen. (B-2) (GR)(W).

nfdentieel

c. Opvolgingsperikelen

Op 17 juli overleed onverwacht het 60-jarige Politbureaulid, tevens partijsecretaris voor landbouwzaken, Kulakov, die als potentieel opvolger van partijleider Brezhnev werd gezien. Rond zijn dood hebben zich enkele ongebruikelijke zaken voorgedaan die wezen op mogelijke geschillen binnen het Politbureau, met name ten aanzien van personele kwesties waarvoor ook in februari j.l. al enkele aanwijzingen aan het licht kwamen (MO 2/78).

Door Kulakovs dood wint de opvolgingskwestie in de Sovjet-Unie aan actualiteit, omdat door zijn dood één der jongste Politbureauleden is weggevallen en omdat de gemiddelde leeftijd van de resterende 13 leden (de topleiding van de CPSU en Sovjet-Unie), nu de zeventig nadert.

Het Politbureau heeft geen vaststaand ledental, doch in vergelijking met voorbije jaren is het huidige ledental aan de lage kant.

Een lidmaatschap van het Centraal Comité van de CPSU is zonder meer vereist voor nieuwe leden, en waarschijnlijk zullen nieuwe volledige stemgerechtigde Politbureauleden hoofdzakelijk afkomstig zijn uit de groep van kandidaatleden en/of het partijsecretariaat en daarmee gelijk te stellen functies.

Als goede kanshebbers worden daarom gezien het kandidaatlid-partijsecretaris Chernenko (verantwoordelijk voor Algemene zaken en "vertrouweling" van Brezhnev); partijsecretarissen Kapitonov (kaderwerk), Ponomaryov (internationale aangelegenheden) en Rusakov (betrekkingen binnen de socialistische gemeenschap); en de begin juli tot CC-lid benoemde leider van de KOMSOMOL Jeugdorganisatie, Pastuchov.

De opvulling van de belangrijke post van partijsecretaris voor landbouwzaken hangt nauw samen met de kwestie van de uiteindelijke opvolging van partijleider Brezhnev. Dit kan betekenen dat de voor de opvolging van Brezhnev veel genoemde Ukrainse partijleider Shcherbitskiy, die op aanzienlijke ervaring op het terrein van de landbouwproblematiek kan bogen en als favoriet van Brezhnev geldt, tot partijsecretaris voor landbouwzaken benoemd wordt.

Dit zou hem tevens permanent in Moskou doen belanden, een niet onbelangrijk aspect indien de opvolgingskwestie in een acuut stadium terecht zou komen, omdat hij dan ervaring met het centrale Moskouse partijapparaat zal hebben opgedaan. Zijn benoeming zou dan tevens een aanwijzing vormen voor de juistheid van berichten dat Brezhnev h m in Praag zou hebben voorgesteld als zijn opvolger. Afgaande op recente ervaringen is evenwel ook een andere ontwikkeling waarschijnlijk en zal de nieuw te benoemen landbouwsecretaris uit de CC-afdeling voor landbouwwaken of het ministerie van landbouw afkomstig zijn. In dit geval geldt Karlov, het hoofd van de CC-afdeling, als grootste kanshebber gezien diens carrière, terwijl anderszins de huidige minister voor landbouw, Mesyats, voor de benoeming in aanmerking komt. Aan te nemen valt dat de nieuw-benoemde tevens binnen afzienbare tijd kandidaatlid van het Politbureau zou worden.

Rest de vraag wie momenteel voor de opvolging van Brezhnev het meest in aanmerking komt. Sleutelprobleem hierbij is of Brezhnev op korte termijn en plotseling wegvalt, of dat hem nog enige tijd vergund is. In het eerste geval zal de leiding van de partij waarschijnlijk toevallen aan de in 1906 geboren Kirilenko of, minder waarschijnlijk, aan de in 1902 geboren Suslov die gezien hun leeftijd hooguit als interim-leider zullen kunnen fungeren. Indien meer tijd beschikbaar is, komen, behoudens bijzondere ontwikkelingen, waarschijnlijk Shcherbitskiy, de Leningradse partijleider Romanov, en mogelijk ook KGB-hoofd Lrgen Andropov en partijsecretaris Chernenko in aanmerking. De eerst en hebben als grootste handicap hun gebrek aan ervaring in het Moskouse centrale partijapparaat, Romanov echter als pr  zijn relatief lage leeftijd (55). Andropov daarentegen heeft als handicap  n zijn voordeel zijn KGB-functie, en als duidelijk pr  zijn ruime ervaring in het centrale partij- en regeringsapparaat. G en van de betrokkenen zal echter op korte termijn de dominerende positie van Brezhnev kunnen innemen, hetgeen waarschijnlijk zal leiden tot hernieuwde nadruk op het collectief leiderschap, waarvoor al voortekenen aanwezig zijn.

Tot slot nog de militaire functies van Brezhnev.

Afgaande op een reeks van gebeurtenissen is tijdens het leiderschap van Brezhnev de greep van de partij op het militaire gebeuren toegenomen, naar analogie met de dertiger jaren, waarbij Brezhnev's persoonlijke status en ijdelheid heeft meegespeeld.

Omdat niet valt aan te nemen dat Brezhnev's opvolger als partijleider op korte termijn een zelfde aanzien zal krijgen, moet afgewacht worden hoe diens relatie tot de militairen zich zal ontwikkelen.

(B-3)(G)(GR)(R)(W)

d. Nationaliteitenproblematiek

Na de invoering van de nieuwe Sovjet grondwet in oktober 1977 hebben afgelopen voorjaar de diverse Sovjet republieken nieuwe grondwetten ingevoerd, eveneens na een voorafgaande "volksraadpleging". De nieuwe grondwetten vormen een afspiegeling van de nieuwe Sovjet grondwet en wijken daarvan niet fundamenteel af, behoudens aanpassingen voor het "republiek niveau". Rond de invoering van deze nieuwe grondwetten hebben zich diverse problemen voorgedaan (zoals vechtpartijen, relletjes en demonstraties) waaraan de nationaliteitenproblematiek ten grondslag lag. Met name in de niet-Russische republieken waren Russen het doelwit van schimpscheuten en vechtpartijen, waarbij in o.m. de hoofdstad van Tadzjikistan de inzet van militairen nodig zou zijn geweest om de orde te herstellen.

De problemen hebben in enkele Centraal-Aziatische republieken geleid tot wijzigingen in de ontwerp-grondwetten om het voortbestaan en officieel gebruik van de nationale talen en behoud van de eigen cultuur veilig te stellen vis-à-vis het Russisch en Russificatie-pogingen. Bovendien zijn er aanwijzingen dat in samenhang met deze problemen meerdere locale partijfunctionarissen op een zijspoor zijn gezet, terwijl hogere partijfunctionarissen, zoals o.m. partijleider van Georgië, zich direct met de problemen bezig hielden. Anderzijds zou in Abkhazistan zijn gestreefd naar afscheiding van Georgië (gebruikmakend van een formeel nog grondwettelijk erkend recht) en opname in de Russische Federatieve SSR, hetgeen door een categorische afwijzing door de hoogste partijorganen, steunmaatregelen van de Sovjet regering en de persoonlijke tussenkomst van partijsecretaris Kapitonov werd tegengegaan.

Met dit alles is het door de Sovjet grondwet geponeerde bestaan van één Sovjet volk, bedoeld als ontkenning van klasse- en nationaliteitstegenstellingen, op de tocht komen te staan. Dit wint aan betekenis door het afnemende aandeel van het tot dusver overheersende Russische volk in de totale bevolking van de Sovjet-Unie. Momenteel maakt het aantal Russen iets meer dan 50% van de Sovjet bevolking uit, doch de tendens is dat het aantal niet-Russen, onder meer door hogere geboortecijfers, in de komende jaren de 50% zal overschrijden. Op langere termijn kan dit belangrijke gevolgen krijgen voor de Sovjet staat en CPSU, omdat daardoor de centrifugale krachten in de samenleving kunnen toenemen. Daarom zullen waarschijnlijk méér niet-Russen tot de Sovjet-top moeten doordringen om op langere termijn nationalistische bewegingen de wind uit de zeilen te nemen. Als gevolg hiervan kunnen de zwaartepunten in de Sovjet politiek verschuiven in de richting van Azië, waarbij met name het Sino-Sovjet geschil een zwaarwegender karakter kan krijgen. (C-2)(R)(W).

stgeheim 3. DDR

a. Aanleg "Autobahn" Berlijn-Hamburg

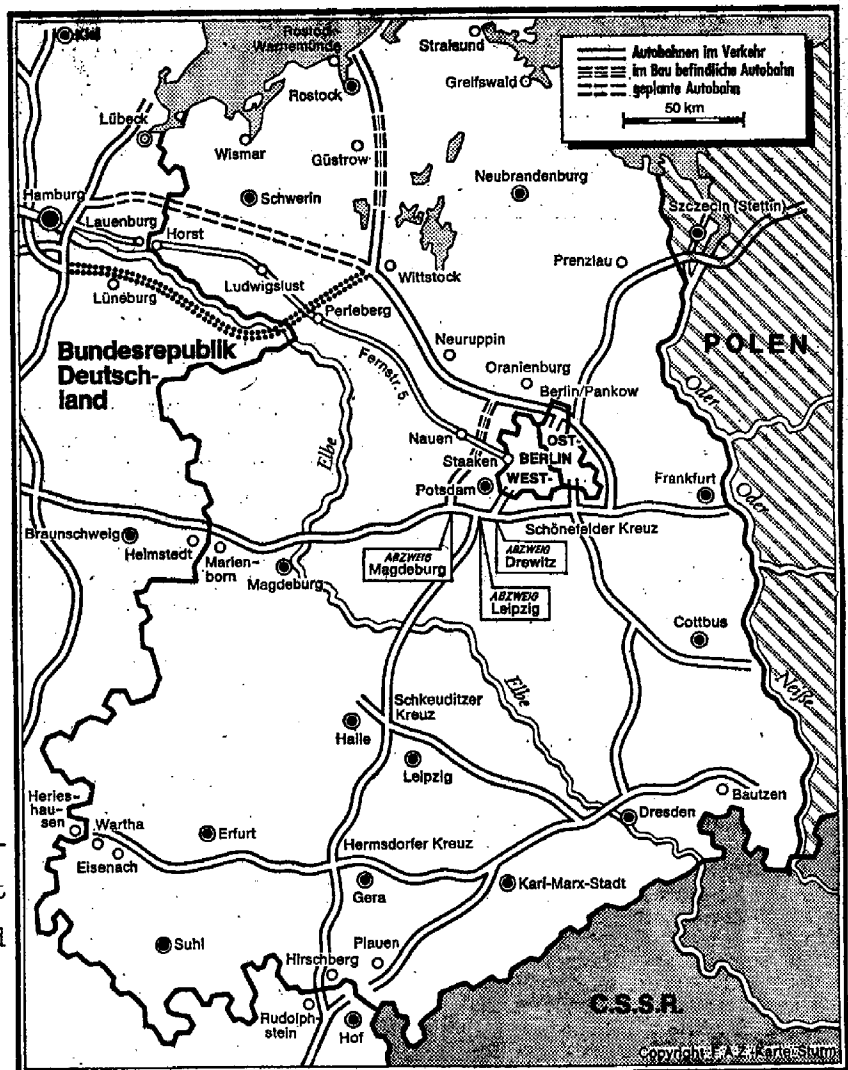
Op het bereids voor de oorlog geprojecteerde tracé "Nordstrasse" zal op middelbare termijn de Autobahn Berlijn-Hamburg worden gebouwd. De regeringen van de BRD en de DDR zijn terzake reeds tot een overeenkomst gekomen en de nu nog volgende onderhandelingen betreffen voornamelijk financiële vraagstukken.

De DDR hoopt dat de BRD de totale bouwkosten op zich neemt, hoewel het m.b.t. de structuur van het DDR-autosnelwegennet in feite om een aftakking van de Autobahn Berlijn-Rostock gaat en de verkeersbelangen van beide staten worden gediend.

Laatstgenoemde weg zal eind 1978 gereed zijn, voorts zal de ringbaan om Berlijn eind 1979 gereed zijn. Het tracé van de "Nordstrasse" in de BRD, dreigde een twistpunt te worden tussen de deelstaten Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein, waarbij de laatste werd gesteund door Hamburg.

Dit is de reden,

dat de bondsregering heeft besloten, dat beide deelstaten een aansluiting zullen krijgen. In dit kader zal er dus naast de oorspronkelijke "Nordstrasse" (aansluiting op de E-4) een nevensnelweg worden gebouwd met het globale tracé Wittstock-Pritzwalk-Perleberg-Dannenberg-Lüneburg met een Elbe-overgang bij Lenzen. De regering van de DDR heeft in beginsel ook hieraan reeds haar goedkeuring gehecht; er moet nog slechts onderhandeld worden over het juiste tracé en de capaciteit van de weg.

Hoe dan ook, deze weg zal noord van Lüneburg aansluiting vinden op de autobahn naar de "autobahn dreieck" Maschen (aansluiting op de E-3 en de E-4).

Met de bouw van het gedeelte Maschen-Lüneburg zal door de BRD in 1981/1982 worden begonnen.

Naar verwachting zal de dubbele autobahn verbinding met Berlijn aan het einde van de tachtiger jaren zijn gerealiseerd.

Commentaar: In het kader van de dreiging zal, wanneer dit projekt is gerealiseerd, een snelle oost-west verbinding door het Noordduitse Laagland een feit zijn geworden. Met deze autosnelwegvertakking vanuit Mecklenburg naar Sleeswijk-Holstein en Nedersaksen zullen dan voor het WP de laatste operationele en vooral logistieke belemmeringen m.b.t. hoofdaanvoerwegen tot het verleden behoren. De voordelen van deze verbinding als naderingsmogelijkheid voor een agressor zijn evident: zowel voor een aanval in noordelijke richting naar Jutland als voor een opmars naar het Benedenrijnse Laagland. Het is vooral laatstgenoemde naderingsmogelijkheid "Noord", die i.v.m. de te verwachten hoofdaanvalsrichting van een offensief tegen de NAVO een nadere beschouwing van de militaire aspecten noodzakelijk maakt. De initiële operaties zullen aanzienlijk sneller kunnen verlopen, daar men voor naderingsroutes naar het beheersende hoge gebied zuid van Hamburg niet langer afhankelijk is van één "Fernstrasse" en een aantal (vaak laterale) secundaire wegen, maar bovendien de gekoppelde capaciteit van twee autobahnen kan worden benut voor een hoofdaanval. In dit verband wordt de voorheen problematische nadering vanuit Salzwedel aanmerkelijk vereenvoudigd door de vaste Elbe-overgang naar en de goede opmarsweg door het Wendland. Voorts is na de initiële fase (vermeestering Elbe-bruggen) het snel aanvoeren van versterkingen uit de diepte en het vormen van een zwaartepunt mogelijk geworden.

Het belangrijkste deel voordeel tekent zich af bij de vervolgooperaties in westelijke richting, indien men zich in de initiële fase door luchtlandingen heeft verzekerd van vaste overgangen over de Weser. Men beschikt dan over een nadering waardoor het geurbaniseerde gebied van Brunswijk en Hannover en het moeilijke terrein van de z.g. "Weserfestung" (geografisch complex Wiehengeb, Wesergeb, Teutoburgerwald en Eggegeb) snel kan worden onttrokken. Samenvattend kan worden opgemerkt, dat zich m.b.t. de mogelijkheid van een aanval door het Noordduitse Laagland tegen het einde van de tachtiger jaren een belangrijke verandering zal hebben voltrokken. De dan gerealiseerde goede nadering in het noorden van de Centrale Sector biedt het WP de mogelijkheid om in het kader van haar voorkeur voor "operaties in de diepte" en doorbraken nabij vakgrenzen, een tactische verrassing zeer snel door middel van een penetratie in westelijke richting uit te voeren.

Hierdoor kan een opbouw van het NAVO-defensief worden ontregeld, dan wel een reeds ontplooid verdediging worden ontworpen. In het kader van het optreden van het 1e Legerkorps zal genoemde nadering van directe invloed zijn, de object-verdediging en de inzet van de beveiligende strijdmacht zullen derhalve aan betekenis toenemen.

4. Roemenië

a. De internationale positie van Roemenië

Het afgelopen half jaar heeft zich gekenmerkt door grote buitenlandse politieke activiteit van Roemenië. Om te beginnen bezocht de Roemeense president en partijleider Ceausescu van 11 tot 17 april de Verenigde Staten, waarbij de nadruk lag op de brugfunctie die Roemenië heet te vervullen wegens de binnen het Warschaupakt relatief onafhankelijke buitenlandse politieke opstelling.

Vervolgens werden vanaf 15 mei achtereenvolgens China (waar o.m. een tankeenhed werd bezocht), Noord-Korea, Vietnam, Laos, Kamboedja, India en Iran bezocht, en werd in juni een reis naar het Verenigd Koninkrijk gemaakt. Daarna ontving Ceausescu naast diverse leiders uit de Derde Wereld o.m. leidende functionarissen van de Eurocommunistische partijen van Spanje, Frankrijk en Italië, en bracht Ceausescu zijn jaarlijkse bezoek aan Brezhnev op de Krim. Tot slot werd met veel ophef de Chinese partijleider Hua Kuo-Feng medio augustus ontvangen, waarbij o.a. de marinebasis Constanta en defensie-gerichte bedrijven werden bezocht. Door deze reizen, resp. ontvangsten, wordt de relatief onafhankelijke buitenlandse politieke koers van Roemenië opnieuw benadrukt.

E.e.a. krijgt des te meer betekenis door de druk die volgens meerdere meldingen door de Sovjet-Unie op Roemenië wordt uitgeoefend om sterker in de Warschaupakt en CEMA samenwerking te participeren. Deze druk zou onder meer betrekking hebben op materieel-standaardisatie in Warschaupakt-verband en hernieuwde Roemeense deelname in multinationale oefeningen en manoeuvres. In dit verband kan mede worden verwezen naar berichten over de mogelijke spoedige levering van een dertigtal T-72 tanks, Mig-23/FLOGGER jachtvliegtuigen en SA-6 luchtdoelraketten, en de mogelijke licentieproductie van SA-7/GRAIL luchtdoelraketten en Yak-50/52 trainingsvliegtuigen. Roemenië zou deze laatstgenoemde vliegtuigen dan kunnen leveren aan de jeugdorganisaties in de Sovjet-Unie en de DDR. Dit alles zou bedoeld zijn als tegenwicht tegen de ontwikkeling vaneigen militaire projecten en de samenwerking die op het terrein van de militaire productie ontstaat met Joegoslavië, en in mindere mate (mogelijk) met China en Frankrijk.

In de context van deze Sovjet druk wordt in enkele rapporten een verband gelegd met het feit dat de Opperbevelhebber van de Verenigde Strijdkrachten van het Warschau-pakt, MSU Kulikov, dit jaar al een viertal bezoeken aan Roemenië bracht, laatstelijk vanaf 17 juli "voor een circa 10 daagse vakantie".

Bij de eerste twee bezoeken was een duidelijk verband aanwijsbaar met de (staf-) oefening SOYUZ '78, terwijl het voorlaatste bezoek in mei j.l. schijnbaar deel uitmaakte van een reeks voorjaarsbezoeken aan alle NSWP-landen. Als mogelijk gevolg van die druk zijn verder de volgende bezoeken opmerkelijk:

- Bezoek van een Sovjet FLOGGER-eenheid aan Roemenië van 21 tot 27 juni j.l. met (mogelijk) een tegenbezoek eind juli,
- Bezoek van een Sovjet marine-eskader o.l.v. plv. chef-staf Adm. Bondarenko aan de Roemeense havenstad Mangalia op 12 juli,
- Bezoek van een eskader Roemeense marineschepen aan Sebastopol 28-30 juli om voor het eerst in vele jaren deel te nemen aan de Sovjet "Dag v.d. Vloot", en
- Bezoek van de Roemeense CGS Generaal Hortopan aan de Sovjet-Unie eind juli of begin augustus "voor vakantie".

Deze bezoeken zouden moeten aantonen dat Roemenië, althans gedeeltelijk, heeft toegegeven aan de Sovjet druk. Daartegenover staat dat Roemenië:

- de grootste, doch beslist niet de enige, dwarsligger was bij Sovjet pogingen om tijdens de 32e CEMA Raadszitting eind juni te komen tot meerderheidsbesluitvorming i.p.v. eenstemmige besluitvorming;
- zowel bij de voorbereidingen van en gedurende de Speciale Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over ontwapening onder de WP-landen als enige afwijkende standpunten innam;
- tijdens een periodieke conferentie van de ministers van justitie van de WP-landen, Cuba en Mongolië eind mei in Oost-Berlijn het enige WP-lid was dat een multilateraal "verplicht" uitleveringsaccord afwees ten gunste van ad-hoc uitleveringsbèslissingen;

- als enige WP-lid niet de 3e GST Wehrspartakiade bijwoonde die van 27-30 juli 1978 in Halle, DDR, werd gehouden;
- als enige WP-land de gastheer van een reeks Chinese bezoekers was, waaronder militaire, en tevens diverse delegaties naar China zond. Twee van de militaire bezoeken leidden tot deels zakelijke, deels kritische, reacties van TASS en Radio Moskou, waarbij echter de kritische reacties beperkt bleven tot het parafraseren van een Italiaans perscommentaar.

Over het geheel genomen, en gelet op de koele sfeer die de recente ontmoeting tussen Brezhnev en Ceausescu op de Krim kenmerkte, alsmede op de Sovjet reacties op Hua's bezoek aan Roemenië, is de positie van Ceausescu vis-à-vis de Sovjet-Unie niet gemakkelijk. De vele indicaties wijzen ontegenzeggelijk op veelzijdige drukuitoefening, waarbij het Roemeens-Hongaarse dispuut over de Zevenburgse minderheid mogelijk mede door de Sovjet-Unie als drukmiddel tegen Roemenië gebruikt zal worden, in navolging van de Besarabische kwestie enkele jaren geleden. Voor zover valt te beoordelen op grond van vroegere ervaringen kent Ceausescu echter de grenzen van zijn relatieve vrijheid van optreden, hetgeen hij nog op 21 juni en 3 augustus in redes over internationale problemen tot uitdrukking bracht, maar waarin hij tevens bedekte kritiek op de Sovjet-Unie leverde. Het feit dat hij zich nu binnen enkele maanden zowel een bezoek aan China, als een bezoek van Hua meende te kunnen permitteren duidt mogelijk op een vergrote speelruimte, die mede het gevolg kan zijn van problemen binnen de Sovjet leiding en een toegenomen gebrek aan eenstemmigheid binnen het Warschaupakt.

Anderzijds is niet uit te sluiten dat Ceausescu door concessies aan de Sovjet-Unie zich een zekere bewegingsvrijheid heeft verworven, waarbij mogelijk de Roemeense toenadering tot China ondanks openlijke kritiek de verholen instemming van de Sovjet-Unie heeft. Dit laatste lijkt vooralsnog minder waarschijnlijk en de komende ontwikkelingen rond de Roemeens-Chinese relatie en de reacties van de Sovjet-Unie en het WP daarop zijn niet geheel voorspelbaar. Vanuit het Warschaupakt bezien kan het Roemeense voorbeeld op wat langere

termijn een centrifugaal effect hebben, waardoor risico's ontstaan voor de eenheid van het WP.

In dat verband kan gememoreerd worden dat in de herfst 1977 China ook diplomatieke openingen trachtte te forceren bij enige andere NSWP-landen, die echter op niets uitliepen. Bij dit alles moest echter ook bedacht worden dat het Ceausescu zeker niet zal ontgaan dat het Balkan bezoek van Hua er mogelijk mede toe diende om de druk op diens eigen grens met de SU enigszins te verlichten. Ook zal hij zich ervan bewust zijn dat met name een sterke Joegoslavisch-Chinese toenadering Albanië er op den duur toe zou kunnen brengen weer toenadering tot de SU te zoeken, hetgeen zeker geen Roemeens belang is en een additionele reden om in de verhouding tot China niet te ver te gaan en deze alleen te gebruiken om enige handelingsvrijheid t.o.v. van Moskou te kunnen bewaren.

Alles in overweging nemend lijkt het meest waarschijnlijk dat Roemenië verder onder druk gezet zal worden om het aan de grenzen van zijn handelingsvrijheid te herinneren.

Daarbij bespeelt van de NSWP-landen het Roemeense buurland Bulgarije de tweede viool in het WP Orkest, waardoor de risico's voor Roemenië des te groter worden.

5. Bulgarije

ienstgeheim

a. Bijeenkomst Centraal Comité en Mutaties in Partijtop

Op 20 en 21 juli vond in Sofia een plenaire zitting van het Centraal Comité van de Bulgaarse CP plaats. Politbureaulid en partijsecretaris Doynov hield tijdens dit Plenum een rede, getiteld: "Voor een versnelde ontwikkeling van enige strategische trends van de wetenschappelijk-technologische vooruitgang in de Volksrepubliek Bulgarije". In deze rede wees Doynov o.m. op het omvangrijke productie en wetenschappelijke potentieel dat Bulgarije ter beschikking staat, en op het feit dat Bulgarije binnen de socialistische gemeenschap "een belangrijke producent van computer technologie is geworden". Na verdere toespraken en debatten nam het Plenum vervolgens op het wetenschappelijk-technologische terrein een aantal besluiten.

Bovendien werden enkele organisatorische vraagstukken besproken, waarbij met name enkele persoonsmutaties aan de orde waren. Zo werd de partijsecretaris voor landbouwzaken, Prumov, van zijn functie ontheven na 16 jaar die functie te hebben bekleed. Tot nieuwe partijsecretarissen werden benoemd de 1e plaatsvervangend voorzitter van het Staatsplancomité, Boshinov, en het hoofd van de CC-afdeling voor propaganda, Michaylov. Voorts werden de hoofdredacteur van het partijdagblad Rabotnichesko Delo, Yotov, en de president van de Bulgaarse Centrale Bank, Nikoforov, in het Centraal Comité verkozen.

(B-2) (W)

onfidentieel

Commentaar : Bij de berichtgeving over het CC-Plenum valt in de eerste plaats het gebruik van de term "strategische trends" in de titel van Doynov's rede op. Mede gelet op de aanvankelijk schaarse, en later uitgebreider informatie over het Plenum, alsmede de deelname van niet-CC-leden uit de partij, regering en wetenschappelijk-industriële sector, waren mogelijk militair-industriële zaken aan de orde. Het Plenum nam o.m. besluiten over de versnelde ontwikkeling

- van electronica, -GEHEIM

van electronica, de vervaardiging van robots, laser-uitrusting en technologie, chemie en biologie, alsmede over het overnemen van buitenlandse uitrusting en technieken voor met name de industriële sector. Bekend is dat Bulgarije op deze terreinen binnen de socialistische gemeenschap een belangrijke plaats inneemt, waarbij met name ook de productie van militaire electronica vermeld kan worden.

In deze context is mogelijk van belang dat de Bulgaarse premier Todorov, tezamen met de minister voor buitenlandse handel Khrstov, de mede voor militaire samenwerking belangrijke voorzitter in het Sovjet Staatscomité voor Buitenlandse Economische Betrekkingen, Skachkov, op 11 augustus ontving, terwijl twee dagen later een Sovjet-Bulgaarse bespreking over electrotechnische zaken plaatsvond, en eveneens op 11 augustus een bespreking tussen Staatsplan Comité-functionarissen van de twee landen.

Ten aanzien van het ontslag van Prumov als partijsecretaris voor landbouwzaken kan zonder meer gesteld worden dat dit mede verband houdt met teleurstellende oogstresultaten in Bulgarije, o.m. ten gevolge van het slecht functioneren van de zgn. agro-industriële complexen, waarbij met name Prumov's weinig doortastende optreden na recente oogstschade t.g.v. zware hagel en regenval als directe reden van zijn ontslag wordt genoemd. Zijn afzetting nú is opmerkelijk in die zin dat hij na een periode van relatieve stilte in de voorgaande weken in de Bulgaarse media veelvuldig werd vermeld in het kader van zijn (routine-) activiteiten. Aan te nemen is dat de nieuwbenoemde partijsecretaris Boshinov, die binnen de BCP in korte tijd snel is opgekomen, de verantwoordelijkheid van landbouwzaken

van Prumov heeft overgenomen, hoewel zijn ervaring grotendeels in het industriële vlak ligt. Dit kan een voorbode zijn van de introductie van nieuwe beheerstechnieken in de agro-industriële complexen.

Voorts is de bevordering van Michaylov tot partijsecretaris van belang, gezien de besluiten van de eind februari/ begin maart j.l. in Budapest gehouden Conferentie van Partijsecretarissen en CC-afdelingshoofden voor propaganda en internationale zaken en de kort daarna gevolgde hernieuwde vorming van een internationale propaganda afdeling van het CC van de CPSU o.l.v. de vroegere algemeen directeur van het officiële Sovjet persbureau TASS, Zamyatin, alsmede de bevordering van de Rabotnichesko Delo hoofdredacteur tot lid van het CC van de BCP. E.e.a. betekent dat óók in Bulgarije het gewicht van het Agitprop-werk op met name het internationale vlak aan betekenis heeft gewonnen, in het kader van de ondanks het ontspanningsproces voortdurende internationale ideologische strijd tussen het kapitalisme en communisme. Dit houdt waarschijnlijk mede verband met de stagnatie in het internationale ontspanningsproces, doch vormt eveneens een aanwijzing te meer dat binnen Bulgarije zelf de ideologische scholing te wensen overlaat.

6. Joegoslavië

onconfidentieel

Het Xle Partijcongres van de Joegoslavische Communistenbond

Van 20-23 juni j.l. werd in Belgrado het Xle Partijcongres van de Joegoslavische Communistenbond, de Joegoslavische Communistische Partij, gehouden. Dit Congres werd, zeker in vergelijking met die van andere regerende CP'n, gekenmerkt door een grote mate van openheid. Het Congres legde veel nadruk op de stabiliteit en continuïteit in de Joegoslavische samenleving, terwijl op het internationale vlak veel aandacht werd besteed aan de beweging der niet-gebonden landen, waarvan Joegoslavië een der belangrijkste leiders is. De belangrijkste besluiten betroffen de reorganisatie en bevoegdheden van het partijbestuur, waarbij de onvermijdelijke post-Tito periode centraal stond. Met dit alles is dit Congres (dat mogelijk Tito's laatste zal zijn geweest), gezien de opvallende rol die Tito direct en indirect speelde, uit te leggen als een eerbetoon aan deze staatsman.

Rond het Congres werd in toenemende mate duidelijk dat de gezondheidstoestand van Tito terugloopt, hetgeen Tito in zijn slotrede zelf aanduidde waar hij verklaarde de beraadslagingen "naar beste vermogen" te hebben gevolgd. Dit maakt aannemelijk dat dit Congres, mede gezien Tito's gevorderde leeftijd, zijn laatste zal zijn geweest, hoewel speculaties in die zin ook reeds bij vorige Congressen circuleerden.

In zijn openingsrede veroordeelde Tito zowel dogmatisme als sectarisme; verwelkomde hij, onder verwijzing naar het Berlijnse Congres van de Europese CP'en, de groei van gelijkheid en onafhankelijkheid van partijen en bewegingen en hun ontwikkeling al naar gelang de specifieke nationale omstandigheden, en noemde hij het eventuele opnieuw ontstaan of herontstaan van een leidend centrum in de (communistische) beweging een slechte zaak. Voorts onderstreepte hij het belang van de beweging der niet-gebonden landen, met nadruk op de "succesvolle verdediging" van de eenheid, solidariteit en reële onafhankelijkheid z.o.v. de grote militair-politieke machtsblokken, waarbij kritiek werd geleverd op "tegenstanders van de niet-gebondenheid in verschillende kampen" en hun pogingen de beweging te verzwakken en te splijten en ondergeschikt te maken

aan "vreemde belangen en blokpolitiek". Verder bekritiseerde Tito "imperialisme, kolonialisme, neokolonialisme, rascisme en iedere vorm van onderdrukking"; in die context werd ook het streven naar hegemonie in een globaal of regionaal kader veroordeeld. Het Congres nam later een resolutie tegen economisch en politiek hegemonisme aan, en met dit alles werd bedekte kritiek geleverd op de beide grootmachten, vooral echter op de Sovjet-Unie, terwijl daarentegen China werd gespaard.

Dezelfde thema's werden herhaald door andere sprekers tijdens het Congres, onder wie met name de vroegere minister van buitenlandse zaken, Minic, en de huidige minister van buitenlandse zaken Vrhovec, beiden vertrouwelingen van Tito, waarbij Vrhovec het duidelijkst verklaarde dat de essentie van niet-gebondenheid een "anti-blok" opstelling is. E.e.a. ware te bezien in het licht van de ministerconferentie van niet-gebonden landen die eind juli in Belgrado plaatsvond, en waar de opstelling van Cuba en o.m. Vietnam ter discussie stond.

Ten aanzien van militaire zaken noemde Tito het Stelsel van Algemene Volksverdediging en Sociale Zelfbescherming een integraal deel van de Joegoslavische samenleving. Hij stelde dat de strijdkrachten beter dan ooit voorbereid zijn om tegen welke agressor dan ook op te treden om de onafhankelijkheid, soevereiniteit en territoriale integriteit van het land te verdedigen, waarbij de relatieve openheid van de Joegoslavische grenzen de sterkte en stabiliteit van het systeem zou weerspiegelen. Hetzelfde werd door een van de JNA-representanten in het oude partijbestuur, Kukoc, onderstreept. De Congresresolutie over de strijdkrachten identificeerde daarbij het JNA, het staande Joegoslavische Volksleger, als belangrijkste onderdeel van de strijdmacht, terwijl de Territoriale Verdediging (TO) zich hoe langer hoe meer zou moeten ontwikkelen als meestomvattende organisatievorm voor de gewapende strijd, bescherming en weerstand tegen diverse bedreigingen van de veiligheid van het land en haar constitutionele orde, waarmede ook een interne rol wordt bedoeld. Kukoc daarentegen, legde het zwaartepunt bij de TO, hetgeen, gezien

de controverse tussen beide strijdmachtdelen die vorig jaar naar buiten kwam en ten gunste van het JNA zou zijn beslist, kan verklaren waarom Kukoc in de partijtop tijdens het Congres meer op de achtergrond is geschoven.

Voorts voerde Mindef Ljubicic het woord over militair-politieke zaken, waarbij hij kritiek leverde op de toenemende rol van de militaire factor in internationale betrekkingen. Tevens verklaarde hij dat Joegoslavië voor zo'n 70% in eigen militaire behoeften voorziet, waar eerder getallen rond 80% werden genoemd. In het Congrescomité voor de Algemene Volksverdediging en Sociale Zelfbescherming, tenslotte, werd verklaard dat de productie van militaire wapens en uitrusting in Joegoslavië in het tijdvak 1970-76 met 4,8% was toegenomen, en dat een verdere stijging met 7,3% tegen 1980 is voorzien, hetgeen meer mogelijkheden zou bieden voor export naar niet-gebonden landen die wapens nodig hebben. Deze cijfers lijken overigens aan de lage kant te zijn.

De belangrijkste Congres-beslissing, tenslotte, om het Partijpresidium tot 24 man te reduceren (was 48), en het Uitvoerend Comité op te heffen, alsmede een statutaire verschuiving naar de partijleider en de presidium-secretaris, lijken bedoeld te zijn om de besluitvaardigheid en slagvaardigheid van de partij te vergroten. Dit presidium vertoont overigens nog altijd een uitgebalanceerde vertegenwoordiging van de afzonderlijke republieken en autonome provincies, waarin de delicate nationaliteitsproblematiek van Joegoslavië, die potentieel een van de gevaarlijkste bedreigingen van het voortbestaan van Joegoslavië kan inhouden, tot uitdrukking komt. Opmerkelijkst is echter de relatieve teruggang van het aantal JNA vertegenwoordigers in het Partijpresidium, waarin nu nog slechts één JNA-vertegenwoordiger zitting heeft in de persoon van Mindef Ljubicic. Gezien officiële uitlatingen over de mogelijke binnenlandse rol van het JNA in de post-Tito periode is dit opmerkelijk te noemen. Zoals verwacht, tenslotte, werd de positie van presidium-secretaris Dolanc als best geplaatste persoon voor de potentiële opvolging van Tito als partijleider door het Congres bevestigd.

7. Albanië

Confidentieel

Gevolgen van de Breuk China-Albanië

Op 7 juli j.l., precies één jaar na de geruchtmakende Albanese aanval op de Drie-Werelden-Theorie die de grondslag van de huidige Chinese buitenlandse politiek vormt, heeft China door de beëindiging van haar economische en militaire hulpverlening feitelijk een einde gemaakt aan de Chinees-Albanese betrekkingen. De terugroeping volgde op voortdurende Albanese kritiek, waarbij met name kritiek wegens vermeende Chinese economische sabotage en een Albanese steunbetuiging aan Vietnam m.b.t. het Sino-Vietnamese geschil de emmer deden overlopen.

Hoofdoorzaak is waarschijnlijk de verandering van de Chinese Europa-politiek, omvattende toenadering tot Roemenië, Joegoslavië en NAVO-landen. Door de breuk is de Albanese isolatie, veroorzaakt door haar dogmatische binnen- en buitenlandse politiek en achtergebleven economische ontwikkeling, toegenomen. Weliswaar zijn de Albanese externe contacten, met name met enkele Westerse en Derde Wereld landen, het afgelopen jaar toegenomen (waardoor nu feitelijk de tot China gerichte verwitten deels ook op Albanië zelf van toepassing kunnen zijn), doch de intensiteit van deze contacten is vooral nog niet zodanig dat deze opwegen tegen de breuk met China.

In het economische vlak kan Albanië momenteel, dankzij de Chinese economische hulp, in de belangrijkste dagelijkse behoeften voorzien, doch de industrie, en in mindere mate de landbouw, is in sterke mate afhankelijk van Chinese reservedelen en expertise. Dit betekent waarschijnlijk dat Albanië binnen afzienbare tijd voor economische problemen zal komen te staan, mede door afname van de economische groei en het wegvallen van een belangrijke exportmarkt. Die ontwikkeling kan op middellange termijn de binnenlandse politieke stabiliteit in gevaar brengen, met als mogelijk bijverschijnsel het vertrek van één of meer leidende partij- en regeringsfunctionarissen, hoewel de kans op belangrijke onlusten in verband met de aanwezigheid van een omvangrijk veiligheidsapparaat gering wordt geacht. Mutaties in de Albanese leiding zijn bovendien te verwachten wegens de gevorderde leeftijd van partijleider-staats-hoofd Hoxha, waarbij mede een rol speelt dat nu reeds een opvolgingsstrijd aan de gang lijkt te zijn.

Ook voor de strijdkrachten kan de breuk tussen China en Albanië ernstige gevolgen hebben. Het thans gebruikte materieel is grotendeels verouderd, en is afkomstig uit China en de Sovjet-Unie (vóór de Sovjet-Albanese breuk van 1960/61). Gezien de breuk met beide landen en aanwijzingen over gebrekkig onderhoud valt aan te nemen dat de inzetbaarheid van de weinig omvangrijke Albanese strijdkrachten en haar materieel zal teruglopen, hetgeen het defensief vermogen in geval van een externe bedreiging zou verminderen. Bovendien kan e.e.a. met zich meebrengen dat de inzetbaarheid óók bij interne problemen geringer zal zijn, terwijl de kans dat één dezer vormen van optreden nodig wordt, mogelijk is toegenomen en toeneemt. In deze context is van belang dat er aanwijzingen zijn, o.a. het aan defensiezaken gewijde Centraal Comité Plenum van juni j.l., dat Albanië op zoek is naar een eigen defensieconcept met eigen middelen. Een uiting hiervan was een reeks "Volksverdedigingsoefeningen" in het gehele land, die waarschijnlijk meer psychologisch dan inhoudelijk van betekenis waren. Opvallend was ook de ongebruikelijke aandacht die op 9 juli aan de herdenking van de 35e verjaardag van het Albanese Volksleger werd geschonken, en het feit dat meerdere berichten melding maken van de bouw van betonnen militaire onderkomens (kazematten en een soort vestingswerken).

Internationaal politiek bezien is Albanië in een soort vacuüm terechtgekomen, gekenmerkt door een sterk nationalistisch getinte Albanese opstelling. Van de zijde van de Sovjet-Unie en enkele NSWP-landen (Bulgarije, Tsjechoslowakije) wordt getracht dit vacuum op te vullen door herstel van de eertijds nauwe betrekkingen met Albanië. Aanwijzingen hiervoor vormen de vele openlijke handreikingen in de media in de betrokken landen, alsmede steunbetuigingen aan de Albanese opstelling jegens China. Ook zal het binnen het WP niet aan de aandacht ontsnapt zijn dat Albanië inzake het Sino-Vietnamese conflict achter (het door de SU gesteunde) Vietnam staat. Uiteindelijk doel van deze politiek is het herstel van de Sovjet/WP-posities in Albanië, waaronder het gebruik van vlootfaciliteiten.

Gelet op de voortdurende felle anti-Sovjet opstelling, en felle kritiek op de NSWP-landen die als vazallen van de Sovjet-Unie aangeduid worden, is succes van dit Sovjet streven vooralsnog niet te verwachten, temeer daar onder de Albanese bevolking een grote afkeer van en angst jegens de Sovjet-Unie zou bestaan. Gelet op de wisselvallige, zelfs grillige, politieke koerswijzigingen van de Albanese leiders is een ommekeer ten gunste van de Sovjet-Unie en NSWP-partners echter niet volledig uit te sluiten, hoewel onwaarschijnlijk onder de huidige leiders.

Eén van de grootste belanghebbenden bij de veranderde Albanese betrekkingen is Joegoslavië, dat indirect door de Chinees-Joegoslavische toenadering heeft bijgedragen tot de Sino-Albanese breuk. Op partijniveau bestaan geen betrekkingen tussen Joegoslavië en Albanië, terwijl de interstatelijke betrekkingen, mede door de Albanese angst door Joegoslavië overheerst te worden en het Kosovo-probleem, beperkt zijn.

Een al te sterke Joegoslavisch-Chinese toenadering in Albanese ogen zou op langere termijn er (mede) toe kunnen bijdragen dat Tirana enige toenadering zoekt tot de SU. Daar staat tegenover dat er op regionaal niveau enkele aanwijzingen zijn dat Albanië streeft naar verbetering van de betrekkingen met de Joegoslavische autonome provincie Kosovo met haar Albanese bevolkingsgroep. Eea geldt ook voor de Albanese betrekkingen met Griekenland, Turkije en in mindere mate Italië.

De regionale toenadering brengt voor Joegoslavië risico's voor de nationale eenheid met zich meer, doch verbetering van de informele Joegoslavisch-Albanese betrekkingen zal zich mogelijk voortzetten temeer daar Joegoslavië minder van Albanië te vrezen heeft dan omgekeerd. Ook zou dit Joegoslavische bemiddeling bij Albanië kunnen vergemakkelijken om de breuk met China enigszins te herstellen.

Naar zich thans laat aanzien zal Albanië voorlopig niet overgaan tot het aangaan van nauwe bondgenootschappen zoals het in het verleden gehad heeft met achtereenvolgens Italië, Joegoslavië, de Sovjet-Unie en China. De Albanese externe opstelling is momenteel ongebondener dan ooit, zij het niet in de zin van de (innerlijk verdeelde) beweging van niet-gebonden landen. Waarschijnlijk zal Albanië zich vanuit een toegenomen nationaal bewustzijn eventueel na een periode van bezinning, richten op economische

samenwerking met een aantal niet-socialistische, en socialistische staten zonder over te gaan tot een min of meer "vaste" alliantie. Grondwettelijk is het de Albanese Regering echter niet toegestaan dat buitenlandse hulp in de vorm van kredietverlening wordt aanvaard, hetgeen betekent dat die hulp tot schenkingen en/of voordelige handelsovereenkomsten beperkt is.

Het grootste probleem zal echter de aankoop van wapens en instandhouding van de strijdkrachten zijn, en dit kan op wat langere termijn de noodzaak van een alliantie, dan wel zeer nauwe banden met één land of een groep van landen, met zich meebrengen. Op dit moment valt niet te voorzien in welke richting een her-öorientatie zich zal begeven.

(B-3)(G) (R) (GR) (W)

Hoofdstuk B: Economie1. CEMAa. 32e Raadszitting

Van 27 tot 29 juni vond in Boekarest de 32e zitting van de CEMA-Raad plaats. De delegaties van alle lidstaten (met uitzondering van Cuba) stonden als gebruikelijk onder leiding van de premiers van deze landen.

Cuba en Joegoslavië (dat geassocieerd lid van de CEMA is) waren door vice-premiers vertegenwoordigd. Als waarnemers woonden delegaties uit Vietnam, Laos, Noord-Korea, Angola en (voor de eerste maal) Ethiopië, de zitting bij. Voorzitter was de Roemeense minister-president Manescu.

Tijdens deze zitting werden hoofdzakelijk de volgende twee onderwerpen besproken.

- (1) De voor de periode 1976 - 1980 overeengekomen zogenaamde "multilaterale integratie-maatregelen" van de CEMA-landen. Daarbij gaat het om 10 (integratie-) projecten, die door de betrokken lidstaten gemeenschappelijk d.m.v. deelname aan de daarvoor vereiste investeringen moeten worden opgezet. Blijkens het na afloop van de zitting uitgegeven slotcommuniqué zijn in dat kader in 1976 en 1977 meer dan 3 miljard roebel besteed. Tot 1980 zal nog ca. 7 miljard roebel gemeenschappelijk moeten worden geïnvesteerd. Het grootste deel daarvan zal de SU moeten opbrengen. De mate waarin door de verschillende lidstaten aan de gemeenschappelijke (investerings)projecten wordt deelgenomen, loopt namelijk sterk uiteen. Naast de SU met meer dan 4 miljard roebel, nemen vooral de CSSR met 2,6 miljard roebel en de DDR met 1,7 à 2 miljard roebel een aanzienlijk deel van de kosten voor hun rekening, terwijl de bijdragen van Polen en Hongarije, met resp. 1 en 1,1 miljard roebel, relatief bescheiden zijn. Het Roemeense aandeel is niet bekend.

In het slotcommuniqué dat na afloop van de raadszitting werd uitgegeven, werden slechts vijf projecten bij name genoemd. Deze liggen allen op Sovjet grondgebied. Aangenomen lijkt te kunnen worden, dat het werd aan de gemeenschappelijke projecten planmatig verloopt. Twee ervan, nl. de Orenburg gaspijpleiding en een 750 KW-hoogspanningsleiding tussen Vinnitsa (SU) en het in Hongarije gelegen Albertirsa, zullen dit jaar worden voltooid.

- (2) Plannen voor de economische samenwerking van de CEMA-landen tot 1990 (zogenaamde "doelprogramma's" voor de lange termijn).

In 1976 waren de lidstaten overeengekomen het streven naar integratie te intensiveren. Voor de belangrijkste sectoren van de economie zouden hiervoor bovengenoemde, lange termijn "doelprogramma's" worden opgesteld. Daarbij handelde het om ontwikkelings- en productieplannen voor de gehele CEMA. De hieraan deel (willen) nemende lidstaten zouden voor een lange periode de verplichting op zich moeten nemen bepaalde goederen te leveren of af te nemen, dan wel andere met deze programma's verband houdende taken te vervullen. Dit alles zou in bi-en multilaterale verdragen worden vastgelegd, hetgeen nakoming van de door de lidstaten gedane toezeggingen moest verzekeren.

Doel van deze programma's moest in eerste instantie zijn, de afhankelijkheid van invoer uit het Westen te beperken in die sectoren van de economie waar men sterk was aangewezen op deze import (Bijv. landbouw, machinebouw).

Het zou uiteindelijk om programma's inzake vijf sectoren van de economie handelen, deze sectoren zijn:

- brandstof, energie en grondstoffen;
- landbouw en levensmiddelenindustrie;
- machinebouw;
- industriële consumptiegoederen;
- transport.

Het brandstof, energie en grondstoffenprogramma moet op voornoemde gebieden over een lange periode een geregelde voorziening van de lidstaten zeker stellen. In dit verband zal een versnelde bouw van kernenergie centrales onder meer worden nagestreefd. Aardgas en olie (productie en levering) zijn niet in dit programma opgenomen. Dit wijst op terughoudendheid van de kant van de SU om nieuwe verdergaande (leverantie-) verplichtingen tov. de overige lidstaten op zich te nemen.

Het landbouw/levensmiddelenprogramma zou er evenals dat voor de industriële consumptiegoederen op gericht zijn door productiesamenwerking het aanbod van deze goederen kwantitatief en kwalitatief te verbeteren. V.w.b. de transportsector zou het beoogde programma, gericht op de vergroting en uniformering van de transportsystemen in het CEMA-gebied de (in omvang) toenemende goederenoverslag moeten vergemakkelijken. Ten aanzien van de machinebouw zou door het „doelprogramma“ een versterkte specialisering (en samenwerking) worden nagestreefd, die een sterke zelfvoorziening van de CEMA als geheel op dit gebied mogelijk zou moeten maken.

Tijdens de zitting van de CEMA-RAAD werden voor de eerste drie bovengenoemde sectoren ontwerpprogramma's besproken en goedgekeurd. Welke landen aan de programma's zullen deelnemen en de omvang van hun materiële en financiële bijdragen moeten nog worden vastgesteld. Naar verluidt waren de lidstaten het hierbij niet geheel eens over de betekenis van de doelprogramma's.

De onenigheid betrof vooral de vraag wat de relatie was tussen deze programma's en de nationale economische planning. Volgens de SU waren de programma's bindende plannen waarop de nationale planning zich diende te richten. De Roemeense premier Manescu beklemtoonde

daarentegen, dat de "doelprogramma's" geen bovengeschikte rol mochten vervullen en dat de éérst opgestelde economische plannen van de afzonderlijke landen (na onderlinge coördinatie) de basis voor de opstelling van de gemeenschappelijke programma's moesten vormen. In het kader van dit vraagstuk is door de SU mogelijk, al wordt dit van Sovjet zijde ontkend, een wijziging van de CEMA-statuten voorgesteld met het doel, een meerderheidsregel het huidige beginsel van unanimiteit te laten vervangen om daarmee een verregaande onderschikking van de nationale besluitvormingsbevoegdheid aan de gemeenschappelijke CEMA-belangen te bewerkstelligen. Niet alleen Roemenië, maar ook andere CEMA-lidstaten, hebben op zijn minst zeer terughoudend op de Sovjet denkbeelden gereageerd. Wat betreft de "doelprogramma's" moet echter worden opgemerkt, dat de economische belangen van deze landen deelname eraan waarschijnlijk noodzakelijk maken; zouden de aard en omvang van hun verplichtingen in het kader daarvan voor de lange termijn (in verdragen) worden vastgelegd, dan zou dit een verandering van de statuten in ieder geval voor wat deze programma's betreft, onnodig maken.

Het feit, dat de uitwerking van voornoemde programma's (en de vaststelling van het aandeel van de daaraan deel willen nemende landen) volgens de SU vóór 1980 moet zijn voltooid, heeft aan het voorgaande discussiepunt een dimensie gegeven die, in het licht van de Sovjet opvatting over de aan deze programma's toe te kennen functie ten op zichte van het nationale economische beleid van de afzonderlijke lidstaten, tot nieuwe meningsverschillen tussen de CEMA-landen onderling aanleiding zou kunnen geven.

Op de zitting werd Vietnam als tiende lid tot de CEMA toegelaten, waarbij het opmerkelijk is dat volgens sommige berichten dit nogal onverwacht voor sommige NSW-landen werd aangekondigd.

Vietnam, dat reeds langere tijd nauwe (economische) banden met de CEMA (landen) onderhield en sinds 1977 lid is van de twee bankinstellingen van de CEMA, te weten de internationale investeringsbank en de internationale bank voor economische samenwerking) was al sinds 1958 (eerst nog als Noord-Vietnam) als waarnemer bij Raadszittingen betrokken. Ook op het gebied van de economische planning was reeds sprake van coördinatie met de lidstaten van de CEMA. Volgens persberichten zouden de CEMA-landen in het kader van het 2e Vietnamese Vijfjarenplan (1976 - 1980) hulp ter waarde van \$ 3 miljard (waarvan de SU 2,4 miljard voor zijn rekening zou hebben genomen) hebben toegezegd.

Vietnam heeft mogelijk op grond van de economische moeilijkheden waar het land mee te kampen heeft, tot toetreding besloten. Voor de SU was een dergelijke stap mogelijk niet alleen om politieke (in het kader van het Sino-Sovjet geschil) maar ook om economische redenen aantrekkelijk. Immers, de overige lidstaten zouden dan financieel sterker bij de hulpverlening van Vietnam kunnen worden betrokken. Door uitbreiding van het aantal lidstaten met een derde ontwikkelingsland (na Cuba en Mongolië) zou ook de positie van de organisatie in de "Derde Wereld" mogelijk worden versterkt.

Anderzijds lijkt de toetreding van Vietnam-gezien het nu nog sterker uiteenlopen van het economische ontwikkelingsniveau en de economische belangen van de lidstaten- de kansen op een gemeenschappelijke economische politiek (ook t.o.v. het buitenland) niet te vergroten (of in ieder geval de tot standkoming ervan verder te bemoeilijken).

Mogelijk is Vietnams toetreding tot de CEMA tevens een factor geweest die heeft meegespeeld bij het besluit van de Chinese regering, om de (in vergelijking met die van de CEMA-lidstaten relatief geringe) hulp aan Vietnam stop te zetten en haar technische adviseurs uit dat land terug te roepen.

Tenslotte hebben de lidstaten besloten, Ethiopië economische hulp te verlenen. Deze zou een omvang hebben van 2,7 miljard dollar. Niet bekend is gedurende hoeveel jaar hulp zou worden verstrekt. In het slotcommuniqué werd ook tot economische hulpverlening aan Mongolië en Cuba opgeroepen om de kloof tussen de economieën van de lidstaten te verkleinen. (B-3) (W,R,6)

2. Sovjet-Unie

a. De graanoogst in 1978 en de landbouwproductie in 1981-1985

De bijeenkomst op 3 en 4 juli van het CC van de CPSU was bijna geheel gewijd aan de landbouw. Besproken werd een gedetailleerd rapport, waarin president Brezhnev de recente ontwikkelingen in de landbouw behandelde en tevens de doelstellingen inzake de landbouwproductie voor het volgende, 11e Vijfjarenplan (1981-1985) bekend maakte. In de periode 1981-1985 zal worden gestreefd naar een gemiddelde, jaarlijkse graanoogst van 238 tot 243 miljoen ton. De vleesproductie zal sterk moeten toenemen tot 19,5 miljoen ton in 1985. (B-2) (W,R,G)

Commentaar: In zijn rapport bekritiseerde Brezhnev het feit, dat de afgelopen twee jaar belangrijke plandoelstellingen inzake de landbouw niet waren gehaald. Dit werd door hem toegeschreven aan tekortschietende planning, verkwisting en inefficiency (onder meer op het gebied van de mechanisatie), en aan het gebrek aan coördinatie en samenwerking tussen de verschillende, bij de landbouw betrokken zijnde overheidsinstellingen (vooral het Ministerie van Landbouw en de Staats Plancommissie). Erkend werd tevens, dat de produktie op het gebied van de veeteelt nog immer achter bleef bij de (groeiende) vraag van de consument. Om een verslechtering van de situatie op het gebied van de levensmiddelenvoorziening te voorkomen, zouden de streefcijfers voor het volgende Vijfjarenplan nogal hoog moeten zijn en de hoogste prioriteit moeten worden gegeven aan de vleesproductie, die in 1977 volgens de officiële cijfers 14,8 miljoen ton bedroeg. De nagestreefde, gemiddelde jaarlijkse graanproductie van 238 à 243 miljoen ton zou realisering van dit veeteeltprogramma mogelijk moeten maken. Uit Brezhnev's rapport kon niet worden opgemaakt, dat de Sovjet leiding fundamentele hervormingen of een nieuwe benadering van de landbouwproblematiek overweegt bij het nastreven van voornoemde plandoelstellingen. Opnieuw werden de belangrijkste elementen van het huidige landbouwbeleid benadrukt, te weten voortdurende, hoge investeringen in de

landbouwsector en de ontwikkeling van moderne, grote en gespecialiseerde landbouwbedrijven. Het aandeel van de investeringen in de landbouw in de totale kapitaalsinvesteringen zal niet mogen worden verminderd. Momenteel nemen de landbouwinvesteringen meer dan $\frac{1}{4}$ van het totaal voor hun rekening. Brezhnev kondigde wel aan, dat verdere maatregelen moeten worden genomen om de winstgevendheid van de kollektieve landbouwbedrijven te verbeteren en een hogere produktie te bevorderen. Zo zullen een aantal belastingen worden verlaagd, de bankschulden van door de in 1972 en 1975 heersende droogtes getroffen landbouwbedrijven worden kwijtesgescholden, en voor een aantal landbouwprodukten (melk, schapenvlees, aardappelen, enige groentesoorten en wol) de producentenprijzen worden verhoogd. Deze prijsverhogingen zullen niet worden doorberekend in de door de consument te betalen verkoopprijs. Om te bevorderen dat geschoolde arbeidskrachten in de landbouw werkzaam blijven, zullen de pensioenen voor op kollektieve landbouwbedrijven werkzame arbeiders worden opgetrokken. Het feit, dat in het woningbouwbeleid een wijziging is doorgevoerd die indirekt de landbouwproduktie van de private sector moet bevorderen, moet eveneens in dit licht worden gezien.

Voornoemde beleidswijziging versterkt de mogelijkheid, dat de huidige campagnes ten gunste van deze voor de totale landbouwproduktie zo belangrijke private sector van langere duur zullen blijken te zijn dan de voorgaande die meestal weer na relatief korte tijd werden beëindigd. De in dit rapport vervatte kritiek op de huidige landbouwsituatie en het feit, dat voor het eerst in acht jaar de bijeenkomst van het CC (bijna) geheel aan de landbouw was gewijd, geven aan, dat de ontwikkeling van deze sector de Sovjet leiders ernstige zorgen blijft baren. De kansen dat de ambitieuze doelstellingen daadwerkelijk zullen worden gerealiseerd, moeten echter vrij gering worden geacht. Bij gemiddelde weersomstandigheden lijkt de verwachting gerechtvaardigd, dat de graanproduktie zo'n 10 à 15 miljoen ton bij de voor 1981-1985

opgestelde streefcijfers zal achterblijven. Om de doelstelling op het gebied van de vleesproductie dan alsnog te kunnen verwezenlijken, zal de SU aanzienlijke hoeveelheden graan moeten (blijven) importeren. Deze graanimport zou het huidige niveau van 15 à 20 miljoen ton per jaar kunnen evenaren. Dit zal grote bedragen aan, toch al schaarse, harde valuta vergen en daarmee in belangrijke mate bepalen in hoeverre de SU de komende jaren haar invoer van, voor de economische ontwikkeling in zijn totaliteit vitale, Westerse technologie zal kunnen opvoeren.

Zelfs wanneer Brezhnev's programma inzake de vleesproductie volledig zou worden uitgevoerd, is een duidelijke verbetering van de situatie op dit gebied voor de consument niet erg waarschijnlijk. De huidige kloof tussen vraag en aanbod in deze sector, die momenteel op 2,5 miljoen ton wordt geschat, zal zelfs groter worden wanneer de vraag van de consument in overeenstemming met het huidige groeitempo van de particuliere inkomens blijft stijgen en prijsstijgingen voor de consument inderdaad zullen uitblijven.

Met betrekking tot de graanproductie kan nog worden opgemerkt, dat dit jaar de graanoogst in de SU ongeveer 215 miljoen ton zal bedragen. Hoewel daarmee het teleurstellende resultaat van 1977, te weten 195,5 miljoen ton ruimschoots zal worden overtroffen en slechts 5 miljoen ton wordt achtergebleven op het plandoel voor dit jaar, ligt verwezenlijking van het in het Vijfjarenplan (1976-1980) neergelegde doel, namelijk 215-220 miljoen ton gemiddeld per jaar (nog) niet binnen bereik.

3. Polena. Militair-Industriële Samenwerking met Sovjet-Unie

In vervolg op het in MO 5/78 gestelde, berichtte het officiële Poolse persbureau PAP dat de (voor militair-industriële zaken verantwoordelijke) Sovjet vice-premier Smirnov op 27 juni zijn bezoek aan Polen beëindigde. Andere delegatieleden die tijdens het 9-daagse bezoek, waarbij de industriële districten Krakow, Katowice en Gdansk/Gdynia werden bezocht, in de Poolse pers werden vermeld omvatten de voorzitter én vice-voorzitter van het Sovjet Staatscomité voor Buitenlandse Economische Betrekkingen (GKES), Skachkov en Sergeychik, de Sovjet Minister voor de IJzer- en Staalindustrie Kazanets, de Sovjet Minister voor de Scheepsbouwindustrie Yegorov, en de Sovjet Onderminister voor Zware Machineindustrie Eysmont. Op 22 juni werd in Gliwice de "Bumar- Labedy" machinefabriek bezocht, "waar leidinggevend personeel nu al gedurende vele jaren nauw met Sovjet functionarissen samenwerkt". In dit bedrijf vinden momenteel uitbreidingen en een re-organisatie plaats, en verwacht wordt dat hier begin 1979 een aanvang gemaakt zal worden met de produktie van de T-72 tank. Op 23 juni werden in Gdansk en omgeving onder meer enkele scheepswerven bezocht, waaronder de Bohaterov Westerplatte Noordelijke Scheepswerf "die meer dan 350 schepen voor de Sovjet-Unie heeft gebouwd", en de "Komuna Paryska" Scheepswerf in Gdynia "waar 88 schepen voor de Sovjet-Unie zijn gebouwd". Hier werd de tewaterlating van een 116.000 ton OBO scheepsprototype, de olie-, erts- en bulcarrier "Marszalek Greczko" die als het grootste ooit in Polen gebouwde schip werd aangeduid, bijgewoond. Voorts werd een fabriek van scheepsdieselmotoren bezocht en werden besprekingen "over de verdere ontwikkeling van de Sovjet-Poolse samenwerking en specialisatie in de scheepsbouwsector" gemeld. Een zusterschip van de "Marszalek Greczko", de voor de Sovjet-Unie bestemde "Marszalek Govorov", werd op 25 juli door de echtgenote van de Sovjet ambassadeur in Polen, Aristov, te water gelaten in aanwezigheid van Aristov, de commandant van de Sovjet Baltische Zee Vloot Vice-admiraal Sidorov, en de Poolse marinecommandant Janczyszyn.

Voorts vond medio juli in Polen de 20e zitting van de Sovjet-Poolse Commissie voor Economische en Wetenschappelijk-Technologische Samenwerking plaats, met een Sovjet delegatie o.l.v. de met CEMA-zaken belaste vice-premier Katushev. Op 12 juli bezocht ook deze delegatie de als symbool van de Sovjet-Poolse industriële samenwerking te beschouwen Katowice staalfabrieken, waarbij een rondleiding door de "Dabrowa Gornicza" afdeling voor speciale metallurgische producten voor de electrotechnische, electronische, medische apparatuur en andere industrieën worden gemaakt.

Tenslotte meldde PAP dat de Poolse premier Jaroszewicz op 24 juli de in Polen verblijvende Sovjet Minister (voor Defensie Industrie) Zverev had ontvangen zonder aanduiding van diens werkterrein. Gemeld werd dat zij "kwesties m.b.t. de verdere economische en wetenschappelijk-technologische samenwerking tussen Polen en de Sovjet-Unie bespraken". Onder de Poolse gesprekspartners werden, evenals bij Smirnov's delegatie, de voorzitter van het Plancomité van de Ministerraad, vice-premier Wrzaszczyk, en de minister voor de Electronische Industrie Kopec vermeld, alsmede aan Sovjetzijde onderminister Larchenko en een Sovjet ambassaderaad in Warschau, Ragulin. Hetzelfde thema was waarschijnlijk aan de orde bij de ontmoeting in Moskou op 3 augustus tussen de Poolse vice-premier Jagielski en Sovjet vice-premier Kirillin, tevens voorzitter van het Staatscomité voor Wetenschap en Technologie.

(B-2) (G) (W)

Commentaar: Gelet op de afgelegde bezoeken en betrokken functionarissen, alsmede het geringe tijdsverloop tussen de verschillende bezoeken, wordt aangenomen dat uitbreiding van de militair-industriële samenwerking tussen Polen en de Sovjet-Unie aan de orde was, mogelijk als tegenprestatie voor Sovjethulp bij de aanpak van de Poolse economische problemen. Hierbij moet echter opgemerkt worden dat de feestelijke

Geheim

afronding van de eerste bouwfase van de Sovjet-Poolse staal fabriek in Katowice een belangrijk programmapunt voor Smirnov's delegatie was. Een andere aanwijzing voor die uitbreiding vormt mogelijk de benoeming van een vroegere directeur-generaal (1975/76) van de voor o.m. tankproductie verantwoordelijke Bumar Industriële Machinebouw Groep, Szatkowski, tot dusver onderminister voor o.m. zware machinebouw (1976-1978), tot vice-voorzitter van het Plancomité van de Ministerraad. Gelet op de afgelegde bezoeken zou de uitbreiding betrekking hebben op de productie van tanks en mogelijk andere voertuigen/mobiele wapensystemen, electronica en elektrische apparatuur, en scheepsbouw. T.a.v. de scheepsbouw meldde het officiële partijdagblad Trybuna Ludu op 12 augustus een regeringsbeslissing over uitbreiding en modernisering van de scheepsbouw industrie, inclusief reparatiewerven. Op luchtvaartgebied werd eerder dit jaar al een accord gesloten, doch hier was de productie van lichte AN-28 transportvliegtuigen voor de civiele sector aan de orde. Deze vliegtuigproductie werd nogmaals onder de aandacht gebracht door een bezoek van partijleider Gierek aan een vliegtuigfabriek te Kiev (Antonov) op 15 augustus tijdens diens terugreis van zijn jaarlijkse vakantiebezoek aan Brezhnev op de Krim.

Hoofdstuk C: Landstrijdkrachten1. Activiteitena. Warschaupakt algemeen

De oefen/opleidingsactiviteit bij de Warschaupaktlandstrijdkrachten in de Centrale Sector werd gedurende de eerste twee weken van juli gekenmerkt door de aangekondigde GSVG-oefening in de DDR, alsmede door commandostafoefeningen bij de TsGV en 1 Lr/ZW Front van de Tsjechoslowaakse strijdkrachten. Daarna volgde een periode van geringe oefenactiviteit, eind juli gevolgd door enkele divisiegeleide oefeningen bij de GSVG en de Tsjechoslowaakse strijdkrachten. Begin augustus werd door regimenten van meerdere divisies van de GSVG kennelijk een aantal standaardoefeningen afgewerkt, waarbij verplaatsingen (opmars), gevolgd door het oversteken van een waterhinderenis in vrijwel alle gevallen het hoofdbestanddeel vormden. Ook door elementen van de NVA werd intensief geoefend.

Gedurende de rest van de maand, tot omstreeks 20 augustus vonden bij de GSVG en de NVA geen bijzondere activiteiten plaats. Door elementen van enkele divisies, behorende tot 1 Lr van de Tsjechoslowaakse strijdkrachten werd intensief geoefend op het oefenterrein Doupov.

Tegen het eind van de maand augustus namen de activiteiten weer toe, in het bijzonder bij de divisies van 3 en 5 Lr NVA.

b. Sovjet-Unie

Op 14 augustus werd door het Sovjet ministerie van defensie, in het kader van de CBM's, een oefening aangekondigd in het Militair District Trans Kaukasus. De oefening zal plaatsvinden in de periode 5 - 12 september en volgens de opgave zal er door ca. 25.000 man aan worden deelgenomen. Het oefeningsgebied wordt begrensd door de steden Batumi, Kirovabad en Kutaisi. Het MD-Trans Kaukasus ligt aan de grens met Turkije en Iran.

De Sovjets zouden niet voornemens zijn om waarnemers bij de oefening uit te nodigen.

c. DDR(1) Tijdelijk Verboden Gebieden

Gedurende de verslagperiode werden in de DDR drie TVGn afgekondigd, welke alle drie in verband stonden met de aangekondigde GSVG oefening. TVG 7/78 werd ingesteld voor de periode 022300z juli - 102300z juli '78 en was gelegen ten zuiden van Berlijn. Door de restrictie werden de Permanent Verboden Gebieden Jueterbog en Lieberose met elkaar verbonden.

TVG 8/78 werd ingesteld voor de periode 042300z - 102300z juli '78 en was gelegen in het centrum van de DDR. Door de restrictie werden enkele grote Permanent Verboden Gebieden en oefenterreinen met elkaar verbonden, w.o. Altengrabow, Lehnin, Elbe-Süd en Jueterbog.

TVG 9/78 werd ingesteld voor de periode 052300z - 102300z juli '78, waardoor de volgende FVGn en oefenterreinen met elkaar werden verbonden: Letzlingerheide, Altengrabow, Klietz en Lehnin.

Voor een globale ligging van de TVGn, zie blz .....

Voor de periode 031600a - 040400a juli '78 werd straatweg nr 189 van Stendal tot Magdeburg voor alle verkeer gesloten i.v.m. militaire manoeuvres. Ook deze restrictie heeft ongetwijfeld in verband gestaan met de GSVG oefening.

(2) GSVG

De aangekondigde GSVG oefening.

Hoewel omtrent het juiste verloop van de oefening, alsmede de identiteit van de deelnemende eenheden geen volledig beeld bestaat, heeft een analyse van de verkregen informatie het volgende beeld verschaft: Van 3 - 5 juli vond een verhoogde verbindingsactiviteit plaats met mogelijk een stafoefening. In het oefengebied werden verplaatsingen waargenomen, die wezen op het kennelijke innemen van uitgangsposities. Hierbij werd in ieder geval 39 Gde Mechdiv/8 Gde Lr geïdentificeerd. Op 6 juli werd door elementen van genoemde divisie, in meerdere golven, de aanval ingezet vanuit de Letzlingerheide in zuid-oostelijke richting naar Altengrabow, waarbij onder tactische omstandigheden de Elbe werd overschreden. Op Altengrabow werd door de aangenomen tegenstander een kernwapen van 5 kt ingezet. Vanaf 7 juli werd vermoedelijk de tweede fase ingezet met een opmars in de richting Jueterbog, deze opmars werd mogelijk uitgevoerd door elementen van 79 Gde Tkdiv/8 Gde Lr als tweede echelon. Over het verloop van de opmars naar Jueterbog, alsmede de activiteiten aldaar en in de omgeving van Lieberose is vrijwel niets bekend, wel zijn de luchtstrijdkrachten van 16 Tact Lulr in die gebieden actief geweest.

Alle operaties werden actief gesteund door tactische luchtstrijdkrachten met luchtverkenningen en jachtbommenwerperaanvallen. Ook door gevechts en transporthelicopters werd intensief aan de oefening deelgenomen.

De leiding van de oefening was in handen van de Staf GSVG.

Hoewel elementen van meerdere divisies in de periode van 3 - 8 juli in en rond het oefengebied actief zijn geweest, kon hun deelname aan de oefening niet worden aangetoond, doch is niet uitgesloten.

(3) NVA

Sterke gevechtselementen van 8 Mechdiv/5 Lr hebben op 24 en 25 aug op de oefenterreinen Wittstock, Klietz en mogelijk Letzlingerheide een oefening gehouden o.l.v. Staf 5 Lr.

Vorbereidingen voor de oefening vonden reeds vanaf 20 augustus plaats. Vanaf 24 augustus werd een opmars uitgevoerd vanuit Wittstock in de richting Klietz/Rathenow, waarbij werd uitgegaan van de veronderstelling dat de tegenstander de Elbe had overschreden. Door verkenningseenheden werd een luchtlanding uitgevoerd, vermoedelijk per helicopter. Op 25 augustus vond een aanval plaats, gesteund door artillerie en luchtsrijdkrachten, waarbij opnieuw heligelande verkenningseenheden werden ingezet. Voorzover bekend liep de aanval vast en werd na een reorganisatie voortgezet. Hoewel e.e.a. niet geheel duidelijk is, vond de oefening vermoedelijk plaats onder de naam "UDAR 78", en is deelname door elementen van 1 Mechdiv en 9 Tkdiv/5 Lr niet uitgesloten.

Het optreden van luchtsrijdkrachten en luchtverdediging vormde het hoofdbestanddeel van de oefening "UDAR 78" waarbij, volgens sommige aanwijzingen, ook Sovjet luchtsrijdkrachten van 16 Tact Lulr een rol hebben gespeeld.

d. Tsjechoslowakije

Van 22 - 26 augustus vond in NW Bohemen een oefening plaats van 19 Mechdiv/1 Lr en 259 Luabrig o.l.v. Staf 1 Lr. Na de nodige voorbereidingen werd door de deelnemende troepen in de nacht van 24 op 25 augustus een verplaatsing uitgevoerd van Rakovnik (VR 0951) naar Zatec (UR 9676). In de omgeving van Zatec vond gedurende de ochtenduren een confrontatie plaats met een aangenomen tegenstander, waarbij aan eigen zijde zware verliezen werden geleden. Vooral de inzet van medische diensten te velde werd hierbij beoefend. Tijdens de middaguren van 25 augustus werd door een deel van de eenheden een verplaatsing (opmars) uitgevoerd naar het oefenterrein Doupov. Deze verplaatsing werd, vermoedelijk, gedeeltelijk bijgewoond door de minister van defensie, Irgen Dzurov. Op de 26e augustus 's morgens werd op Doupov een demonstratie uitgevoerd, onder gesimuleerde NBC-omstandigheden, met steun van luchtsrijdkrachten.

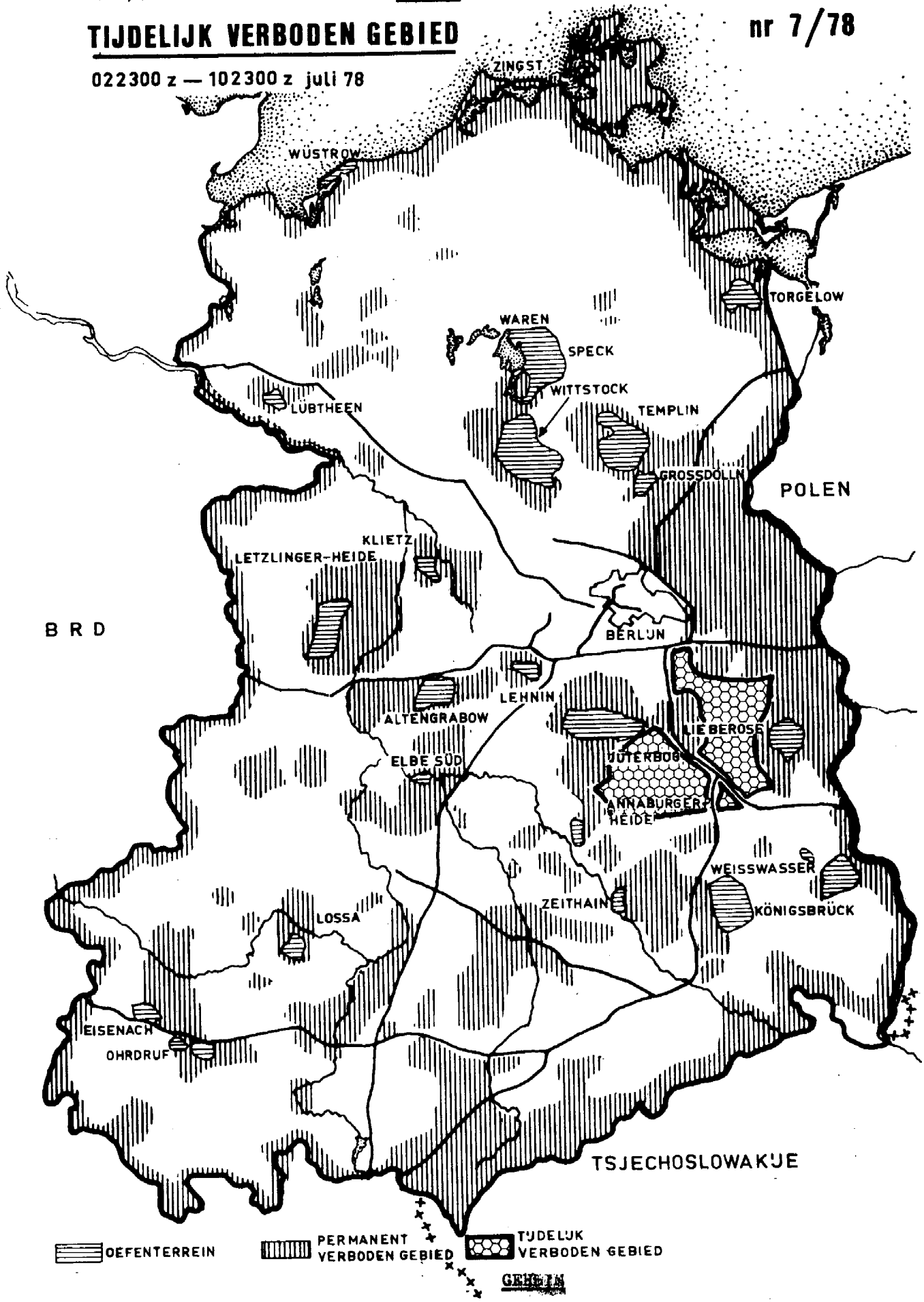
Na een eindbespreking werd de oefening 's middags beëindigd. Delen van de divisie bleven echter op Doupov ter voortzetting van het oefenprogramma.

TIJDELIJK VERBODEN GEBIED

nr 7/78

022300 z — 102300 z juli 78

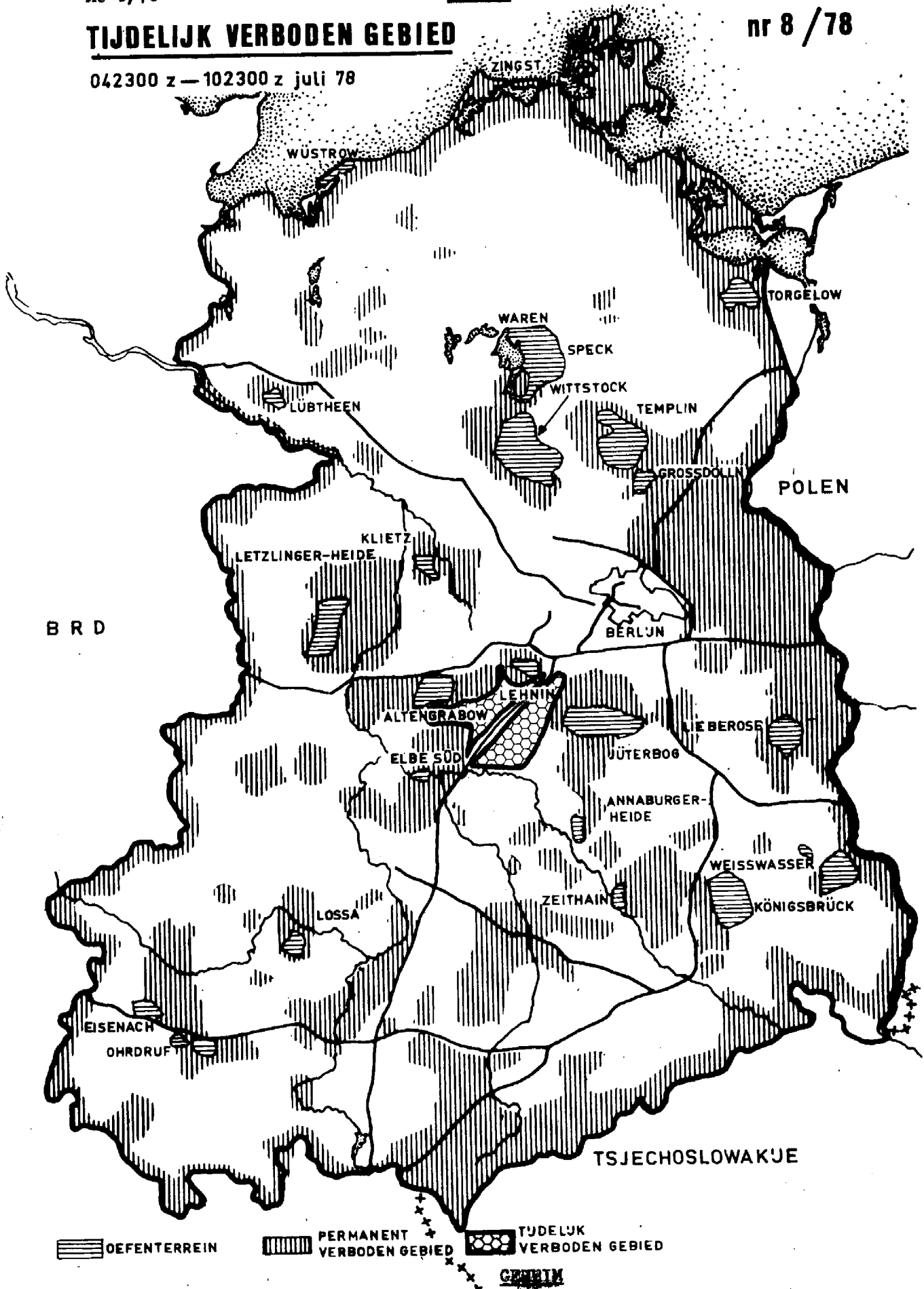
OFFENTERREIN
  PERMANENT VERBODEN GEBIED
  TIJDELIJK VERBODEN GEBIED

GEHEIM

TIJDELIJK VERBODEN GEBIED

nr 8 /78

042300 z — 102300 z juli 78

OFFENTERREIN

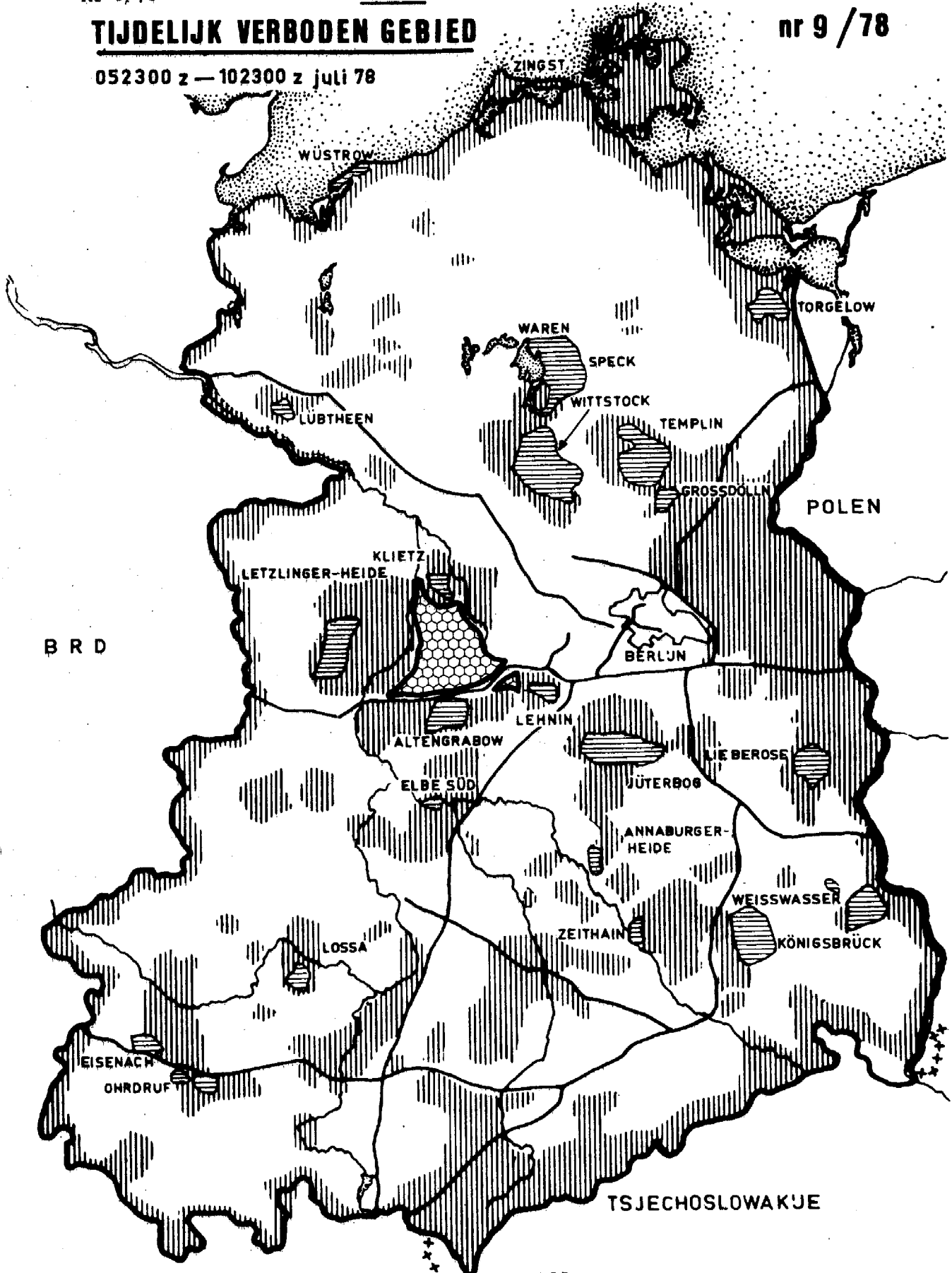
PERMANENT VERBODEN GEBIED

TIJDELIJK VERBODEN GEBIED

TIJDELIJK VERBODEN GEBIED

nr 9 /78

052300 z — 102300 z juli 78

BRD

POLEN

TSJECHOSLOWAKIJE

DEFENTERREIN
  PERMANENT VERBODEN GEBIED
  TIJDELIJK VERBODEN GEBIED

2. Materieela. GSVG

confidentieel

(1) G/1 geleid wapensysteem SA-8

Bij een GSVG eenheid is een nieuwe uitvoering van het g/1 geleid wapensysteem SA-8 waargenomen.

Hierbij is de "TEL" uitgerust met 6 raketten, die zich in afvuurcontainers bevinden.

De afmetingen van de container doen vermoeden dat de vinnen van de raket inklapbaar zijn. Aangezien de raket zelf niet is waargenomen, is niet bekend of het een gemodificeerde GECKO, dan wel een nieuw type raket betreft.

Het herbevoorradingsvoertuig vervoert 12 raketten, in twee lagen à zes stuks; de beschikbare ruimte laat echter toe totaal 12 raketten te vervoeren, te weten 2 lagen à 6 stuks, met hierboven een laag à 4 stuks en er onder een laag à 2 stuks.

De containers worden stuk voor stuk op de TEL geplaatst.

Commentaar: Ondanks het feit dat de waarneming slechts betrekking heeft op één eenheid, komt het minder waarschijnlijk voor dat bij de GSVG twee verschillende uitvoeringen van het SA-8 systeem zijn/worden ingevoerd, te meer daar tot heden nog geen waarnemingen betreffende het "normale" systeem zijn ontvangen.

Door het aantal raketten per TEL van vier op zes te brengen wordt de vuurkracht met 50% verhoogd.

De kwetsbaarheid van de raket is afgenomen door plaatsing in een container.

Het aanbrenge van raketten op de TEL kan sneller en eenvoudiger plaatsvinden.

De betrouwbaarheid in functioneren bij het lanceren is waarschijnlijk eveneens toegenomen.

Geheim

(2) T-72

Volgens meerdere aanwijzingen worden naast de T-64 nu ook T-72 tanks bij de GSVG waargenomen. (B-3)

Geheim

b. NVA(1) M-1973, 152 mm gemechaniseerde vuurmond

In januari 1978 werd in de omgeving van Gallmitz (VT 22) een Oost-Duitse trein waargenomen beladen met achttien 152 mm M-1973 vuurmonden. (B-3)

Commentaar: Dit is een eerste aanwijzing voor een mogelijke invoering van deze vuurmond bij de NVA.

(2) SA-9

Volgens nog onbevestigde berichten zou 23 Mechreg/4 Mechdiv reeds beschikken over het grond/lucht raketsysteem SA-9. (B-3)

Commentaar: De SA-9 werd voor het eerst waargenomen in oktober 1977 te Brueck (UT 58), bij het NVA raketcentrum. De waarneming bij 23 Mechreg/4 Mechdiv is een eerste aanwijzing voor de introductie van de SA-9 op regimentsniveau bij de NVA.

(3) SA-6

Gedurende de maand mei 1978 werden aanwijzingen verkregen over de aanwezigheid van een SA-6 eenheid, vermoedelijk een reg, in het gebied Neubrandenburg (UV 83) - Eggesin (VV 34). (B-2)

Commentaar: Eén SA-6 reg werd reeds vastgesteld bij 8 Mechdiv/5 Lr (NVA).

In november 1977 werd in de omgeving van Eggesin (VV 34) materieel waargenomen dat behoort tot het SA-6 systeem.

De nu verkregen aanwijzingen bevestigen de aanwezigheid van een tweede SA-6 reg bij de NVA.

Aangezien Eggesin het garnizoen is van 9 Luareg/9 Mechdiv/5 Lr, wordt aangenomen dat dit reg is uitgerust met SA-6.

(4) FAGOT

Volgens nog onbevestigde berichten beschikt 28 Mechreg/8 Mechdiv/5 Lr over de geleide anti-tankraket FAGOT. (B-3)

Commentaar: Dit nieuwe wapen werd eind 1977 voor het eerst in Oost-Duitsland bij de GSVG vastgesteld.

(Zie voor technische gegevens MO 3/78)

(5) HIND

Als eerste NSWP-land heeft Oost Duitsland de beschikking gekregen over HIND gevechtshelicopters. De eerste toestellen zijn afgeleverd bij de NVA helicoptereenheid te Basepohl.

Het enige land dat tot nu toe, naast de Sovjet-Unie, over de HIND gevechtshelicopter beschikte was Algerije, terwijl er geruchten zijn omtrent de aanwezigheid ervan bij de Libische strijdkrachten.

DEEL II : MIDDEN-OOSTEN/AFRIKA

onconfidentieel

1. Vredesoverleg en Arabische eenheid.

In het kader van het Israëliisch-Egyptisch-Amerikaanse vredesoverleg over het Midden-Oosten bezocht de Amerikaanse vice-president Mondale begin juli Jeruzalem en Cairo. Resultaat van zijn missie was een bijeenkomst van de Egyptische en Israëliische ministers van Buitenlandse Zaken in Engeland medio juli.

Evenmin als een gelijktijdig treffen te Salzburg van president Sadat en zijn minister van Defensie Gamassi met diens Israëliische collega Weizman, bracht het overleg van Leeds Castle waarneembare beweging in de standpunten.

Terwijl nadien de Amerikaanse bemiddelaar Atherton opnieuw naar het Midden-Oosten reisde, besloot Sadat de Israëliische militaire missie, die sinds januari in Cairo had verbleven, uit te wijzen. Deze actie ging gepaard met herhaalde uitlatingen, dat verder praten met Israël zinloos was zolang in het Israëliische standpunt geen verandering optrad.

Mede als gevolg van het Egyptische gedrag verscheen daarop begin augustus de Amerikaanse minister Vance in het Midden-Oosten. Voornaamste resultaat van zijn missie was, dat (op 6 september) de Israëliische, Egyptische en Amerikaanse regeringsleiders bijeen zullen komen in Camp David. Carter kondigde reeds aan, in geval van een dreigende mislukking met Amerikaanse compromisvoorstellen te zullen komen.

Onderwijl waren tekenen waarneembaar van toenemende Arabische eenheid. Op de conferentie van niet-gebonden landen te Belgrado bereikten de Arabische landen een gemeenschappelijk standpunt inzake de Palestijnse kwestie, hetgeen in Egypte officieel werd gekwalificeerd als een belangrijke doorbraak, die het uitzicht opende op een gezamenlijk Arabisch standpunt inzake het overleg met Israël. De Saoedische kroonprins Fahd maakte in de onderhavige verslagperiode een reis langs de belangrijkste Arabische hoofdsteden. Aangekondigd wordt dat op 12 september de Raad van de Arabische Liga in Khartoem bijeenkomt.

(B-2) (W,R,G)

Geheim

Commentaar : Onverminderd blijft terzake van het vredesoverleg over het Midden-Oosten de indruk van impasse bestaan. Thans richt de blik zich op de voor september aangekondigde ontwikkelingen. De indruk bestaat, dat de top van Camp David inderhaast is voorgesteld bij gebrek aan andere mogelijkheden tot voortzetting van het overleg. Ook een rol kan hebben gespeeld de nadering van de door Sadat gestelde limiet van oktober, alsmede bezorgdheid in de VS over waargenomen Egyptische troepenbewegingen.

Welke compromisvoorstellen thans in Washington worden uitgewerkt, en of deze, zelfs bij een verzwaarde Amerikaanse druk op Israël, een basis voor voortgang van het overleg kunnen vormen, moet in het midden blijven. Enige scepsis bestaat m.b.t. de vraag, of Washington in staat zal blijken, het obstakel van de soevereiniteit over de Westbank en Gazastrip weg te nemen. Het laatst ingenomen Israëlische standpunt, dat deze kwestie eerst na verloop van 5 jaar kan worden aangevat, terwijl Israël gedurende die tijd tenminste een gedeeltelijke zeggenschap in deze gebieden zou handhaven, is, hoewel het mogelijk een kleine kans op een opening biedt, moeilijk verenigbaar met het Egyptische, dat volledige Israëlische terugtrekking en Palestijns zelfbeschikkingsrecht als belangrijkste kenmerken heeft, welk zelfbeschikkingsrecht dan overigens wel pas na verloop van 5 jaar concrete vorm zou krijgen. Een Egyptisch compromisvoorstel om, ter bevordering van de vredesdialoog, op voorhand de bezette gebieden aan hun voormalige eigenaars te retourneren, werd door Israël als onaanvaardbaar van de hand gewezen. Een dergelijke oplossing zou overigens ook, in het licht van de besluiten van Rabat (1974), waarbij de PLO werd uitgeroepen tot alleenvertegenwoordiger van het Palestijnse volk, binnen de Arabische wereld problemen veroorzaken.

Dat geldt trouwens voor vrijwel elke praktische formule inzake dit territoriale probleem in samenhang met het Palestijnse vraagstuk. Noch een terugkeer naar de situatie van voor 1967, noch een Palestijnse autonomie op de Westbank en Gazastrip onder Jordaanse resp. Egyptische souvereiniteit, is verenigbaar met "Rabat", terwijl anderzijds het denkbeeld van een onafhankelijke Palestijnse staat, laat staan een PLO-staat, voor geen der betrokken landen enige aantrekkelijkheid heeft, waarbij gemakshalve nog wordt voorbijgegaan aan de vraag naar de levensvatbaarheid van zo'n staat.

Afgewacht moet dus worden of, en zo ja: hoe, de top van Camp David met een formule voor de Westbank/Gazastrip gekoppeld aan het Palestijnse vraagstuk aan het overleg nieuwe dynamiek zou kunnen geven. Tenminste een principeverklaring, met daarin een verwijzing naar Israëliëse terugtrekking uit de bezette gebieden, de rechten van de Palestijnen en de Israëliëse veiligheidsvereisten, lijkt nodig om het overleg gaande te houden en eventueel uit te breiden tot Jordanië en Saoedi-Arabië.

Afhankelijk van het resultaat van Camp David zal Sadat mogelijk besluiten tot voortzetting dan wel beëindiging van zijn initiatief. In de afgelopen maanden werd toenemende druk uit de Arabische wereld in de richting van beëindiging waargenomen. Ook de reis van kroonprins Fahd zou in dit licht kunnen worden gezien; doel ervan zou kunnen zijn geweest de voorbereiding van Sadats terugkeer in de Arabische eenheid. Anderzijds heeft, voor het eerst en tot veler verrassing, de kroonprins zich eind augustus voor het eerst publiekelijk in gunstige zin uitgelaten over het Sadatinitiatief en Camp David. Dit gaat lijnrecht in tegen een eerder waargenomen Saoedische passieve tegenstand

tegen rechtstreekse Egyptisch-Israëlische onderhandelingen. Mogelijk ziet Riyadh in de aangekondigde Amerikaanse compromisvoorstellen het begin van een actievere Amerikaanse deelname aan het vredesoverleg, als gevolg waarvan Camp David zou worden opgevat als een nieuw begin, waarvan de Saoedi's om nog onduidelijke redenen enigerlei positief resultaat zouden verwachten. Mogelijk zijn de Saoedi's door Amerikaanse argumenten ervan overtuigd geraakt dat een afbreken van de onderhandelingen tussen Egypte en Israël acuut tot een gevaarlijke situatie zou kunnen leiden en dat e.e.a. tot een ook voor Sadat schadelijke radicale Arabische solidariteit de inleiding zou kunnen zijn.

Als de voor 12 september aangekondigde Liga-Raadsvergadering te Khartoem doorgaat -na de aankondiging van "Camp David" ligt in ieder geval uitstel voor de hand- zou deze een belangrijke ontwikkeling te zien kunnen geven. Zou Camp David inderdaad resultaten opleveren, dan zou mogelijk te Khartoem getracht kunnen worden, een gezamenlijk Arabisch standpunt ter ondersteuning van het vredesoverleg uit te werken. Eveneens bestaat de kans, dat indien "Camp David niets oplevert", Khartoem het herstel van de Arabische solidariteit, waarvoor sinds de vorige Liga-Raadsvergadering van Cairo, eind maart, zeer is geijverd, naderbij zal brengen op termen, die het einde van Sadat's initiatief inluiden en zijn terugkeer tot de Arabische eenheid zonder gezichtsverlies voorbereiden. In elk geval maakt de plaats van samenkomst het de deelnemers van het "Standvastigheidsfront", dat Sadat's initiatiefdiplomatie afwijst, mogelijk om deze Raadsvergadering bij te wonen. Syrië, spil van dit front, liet intussen weten, in Khartoem te zullen verschijnen. Tegelijkertijd ventileert Damascus een sterke scepsis ten aanzien van Camp David.

2. Afghanistan

a. Binnenlandse onrust en de Sovjet-Afghaanse betrekkingen

Na de staatsgreep van 27 april j.l. en de schijnbare stabilisatie van de binnenlandse politieke toestand komen in toenemende mate aanwijzingen beschikbaar over voortdurende interne problemen en onrust, die de grootste aandacht van de regering blijven opeisen. Deze problemen omvatten herhaaldelijk gevechten met ontevreden stammen en moslim-groepen, en ontevredenheid binnen de strijdkrachten.

E.e.a. vond een voorlopige climax in een al dan niet vermeende coup-poging medio augustus, onder leiding van de minister van defensie, luchtmacht-generaal Abdul Kadir, die ook in april j.l. de coup leidde en in 1973 bij de toenmalige staatsgreep een belangrijke rol vervulde. Na de laatste coup-poging werd hij gearresteerd, waarna premier Taraki, tevens voorzitter van de revolutionaire raad, de functie van minister van defensie overnam, waarin hij wordt bijgestaan door minister van Buitenlandse Zaken Amin. Tot de gearresteerden behoorden verder de Chef van de Generale Staf, Generaal Shahpur, en een aantal andere officieren, terwijl sindsdien andere leidende functionarissen zijn gearresteerd, onder wie de ministers voor Binnenlandse Zaken (Watanjar), Planning (Sultan Ali Kisthmand) en Openbare Werken (Rafi).

Hierdoor zouden alle militaire officieren uit Taraki's regering zijn verwijderd. Eerder al werd een aantal ministers, afkomstig uit de Parcham Factie, weggepromoveerd als ambassadeurs, waarbij Taraki, Amin en Abdul Kadir gezamenlijk zijn opgetreden.

Inzet van deze problemen is de opstelling jegens de Sovjet-Unie, waarbij de Parcham Factie een voorstander zou zijn geweest van een snelle "Sovjetisering", terwijl Taraki's Khalq Factie voorstander zou zijn van een meer geleidelijk verlopend proces en een internationaal meer niet-gebonden opstelling. De gevolgen van de recente ontwikkelingen zijn nog allerminst duidelijk, zeker niet met betrekking tot de relaties met de Sovjet-Unie en de Socialistische Gemeenschap hoewel die in vele opzichten sinds april j.l. zijn versterkt.

Wel lijkt de kans op verdergaande onrust nu niet uitgesloten, omdat de arrestaties van vele hoge militairen de spanningen tussen regering en strijdkrachten kunnen hebben vergroot. Van doorslaggevende betekenis kan de opstelling van het sinds april j.l. sterk vergrote contingent Sovjet en DDR specialisten worden. Volgens diverse schattingen is hun aantal sinds april met 2500 à 5000 man. toegenomen, c.q. tot deze aantallen uitgebreid, en zouden zij tot op betrekkelijk lage niveaus in het militair en regeringsapparaat zijn ingeschakeld. (B-3)(G)(GR)(W).

3. Libanon

Op 1 juli braken in Beiroet hevige gevechten uit tussen Syrische eenheden van de Arabische Vredesmacht en christelijke militie-eenheden. Israël gaf blijk van zijn bezorgdheid over deze ontwikkeling door 2 vliegtuigen boven Beiroet de geluidsbarrière te laten doorbreken. Ook verhoogde Israël de paraatheid van zijn troepen in de Golan. Samen met het dreigement van de Libanese president Sarkis, dat hij zou aftreden, brachten de Israëliëse waarschuwingen een wapenstilstand tot stand.

Later in de maand echter laaiden de gevechten opnieuw op. De Syriërs, die hun sterkte in Beiroet hadden opgevoerd tot ca. 20.000 man (van het totaal van ca. 30.000 in geheel Libanon), voerden systematische artilleriebeschietingen uit op de vrijwel ingesloten wijk Hadeth, als ook op andere wijken. Pogingen van Libanese veiligheidstroepen faalden.

Als gevolg van de gevechten werd de staf van de Amerikaanse ambassade ter plaatse ingekrompen en kregen Amerikanen in Libanon het advies, het land te verlaten.

Op 9 augustus trad opnieuw een wapenstilstand in werking, waarna een scheiding van de strijdenden in Beiroet werd overeengekomen.

Eind augustus vonden opnieuw botsingen plaats tussen Syrische troepen en christelijke milities, ditmaal in het noorden en noordoosten van Libanon.

Eind juli arriveerde via de Bekaa-vallei een eenheid van het geregelde Libanese leger ter sterkte van 700 man in Zuid-Libanon. In het voornemen om zich te vestigen in het gebied Marjayoun-Tibnin werd zij gewapenderhand belemmerd door de ter plaatse aanwezige christelijke militie van majoor Haddad. Na twee weken te hebben vastgezeten te Kaukaba trok het merendeel van de eenheid zich terug.

Een compagnie bleef te Kaukaba achter.

Onderwijl vonden in Libanon heftige botsingen plaats tussen verschillende Palestijnse groeperingen. Jasser Arafat slaagde er in de loop van augustus in, de rust in de Palestijnse gelederen te herstellen.

(B-2)(W,R,G.)

heim

Commentaar : De gevechten in Beiroet staan in direct verband met de botsingen tussen verschillende christelijke groeperingen, waarover in MO 5/78 reeds werd bericht. Het niets-ontziende Syrische optreden tegen de Falangistische en Chamoenistische christelijke facties (die beide gekant zijn tegen de Syrische presentie in Libanon, i.t.t. de Franjeh-clan) bevestigt de toen reeds uitgesproken veronderstelling, dat er in het Syrische optreden in Libanon een fundamentele wijziging zich aftekent: van een (krachtens mandaat van de Arabische Liga in Libanon opererende) vredesmacht ter handhaving van rust en orde lijken de Syrische troepen thans veeleer het instrument van een eigen Syrische politiek.

In Beiroetheerst sinds 9 augustus wederom een wapenstilstand. Bovendien werd een troepenscheiding overeengekomen, volgens welke de christelijke milities zich niet meer openlijk op straat zouden vertonen, terwijl de Syriërs in eerste instantie 7 vooruitgeschoven posities zouden verlaten en overdragen aan Libanese gendarmerie. Later zou het Libanese leger nog een aantal posities van de Syriërs overnemen en zich bovendien opstellen langs de confrontatie-lijn tussen Oost- en West-Beiroet. Na voltooiing van deze manoeuvres zouden besprekingen worden ingeleid over een nationale Libanese verzoening en de toekomstige rol van de Arabische Vredesmacht. Hoewel de wapenstilstand in Beiroet stand hield en ook althans het eerste deel van de troepenscheiding volgens plan werd uitgevoerd, overheerst de indruk, dat een en ander slechts tijdelijk soelaas zal bieden en van Syrische zijde slechts is bedoeld als een tactische onderbreking ter voorbereiding op een volgende gevechtsronde. Deze gedachte wint aan kracht door de eind augustus door Syrische troepen begonnen operaties tegen bolwerken van de anti-Syrische

christelijke groeperingen in noordelijk Libanon, daarbij mogelijk geleid door de gedachte dat Israël met het oog op de ontmoeting in Camp David geen al te drastische maatregelen zal durven ondernemen.

Deze aanvallen werden tot dusverre gericht tegen christelijke bolwerken in het gebied van Batroun aan de kust ten zuiden van Tripoli, en vooral tegen bolwerken in de noordelijke Bekaa-vallei. Verondersteld wordt, dat de Syriërs de christenen trachten te dwingen tot het verdelen van hun krachten, waardoor zij des te kwetsbaarder worden voor de veronderstelde Syrische tactiek van geleidelijke uitschakeling. Een prioriteit voor de Bekaa-vallei in dit Syrische scenario valt uit het gebeurde af te leiden.

Het is voorshands onduidelijk, welke doeleinden Damascus in Libanon nastreeft. Denkbaar is dat Syrië, met behulp van bevriende inheems-Libanese groeperingen, een permanente invloed in een Libanon, dat naar Syrische opvatting beslist niet uiteen mag vallen in o.a. een pro-Israëlijs christelijk deel, tracht op te bouwen, waarvoor de uitschakeling als machtsfactor van anti-Syrische elementen een voorwaarde zou zijn. Voor een dergelijke ontwikkeling zou Damascus zich willen bedienen van Druzen, moslims en pro-Syrische christenen zoals de Franjeh-groep, verenigd in een (pro-Syrisch) nationaal front tegenover het Libanese Front van de anti-syrische christelijke facties der Falangisten en Chamoenisten. In dit scenario passen tegelijk de Syrische pogingen tot vergroting van het binnenlandse gezag van president Sarkis o.m. door het steunen van pogingen tot herstel van het centrale gezag in Zuid-Libanon, ten koste van de daar aanwezige anti-Syrische christelijke groeperingen. Het zenden van een Libanese

legereenheid naar het zuiden kan in dit licht worden gezien, evenals de weigering van majoor Haddad om hieraan medewerking te verlenen. Terugkerend naar de mogelijke achtergronden van het Syrische gedrag, moet worden aangetekend, dan het mandaat van de Arabische Liga, krachtens welk de Syrische troepen thans in Libanon verblijven, eind september afloopt. Evenals dat het geval was aan het einde van de voorgaande mandaatperiode, zijn ook nu enige tekenen waarneembaar, dat Syrië zijn presentie in Libanon zou willen handhaven, echter niet krachtens een verlengd Liga-mandaat, maar op grond van een bilaterale Syrisch-Libanese overeenkomst. Wel staat vast, dat dit voor andere Arabische landen slecht verteerbaar zal zijn. De vorige maal zou dit, naar reeds werd bericht in MO 4|78, getorpedeerd zijn door de Libanese regering, waarschijnlijk op aandrang van de anti-Syrische christelijke groeperingen in Libanon. Het recente Syrische optreden tegen deze zelfde groeperingen, alsmede tegelijkertijd de pogingen om het centrale gezag in Libanon aan de ene kant binnenslands te versterken, aan de andere kant afhankelijk te maken van de Syrische ondersteuning, nemen ook in dit licht in betekenis toe.

Deze redenering volgend, behoeft zeker niet te worden uitgesloten dat één van beide conflictpartijen op zeker ogenblik bewust de situatie in Libanon resp. Beïroet uit de hand zal laten lopen. Het Syrische belang daarbij vloeit uit het voorafgaande voort. Aan christelijke zijde zou de verleiding kunnen ontstaan, door middel van escalatie, meer Israëliëse steun of zelfs een Israëliëse interventie uit te lokken.

Er zijn immers Israëlische belangen bij betrokken, wanneer Syrië Libanon onder Syrische invloed zou trachten te brengen.

Anderzijds moet het vooruitzicht van een (ongelijke) confrontatie met Israël als uitvloeisel van de Libanese verwickelingen een matigende invloed hebben op Damascus. Niet onmogelijk is, dat Syrië, wanneer escalatie in Libanon dreigt uit te lopen op een confrontatie met Israël, zou besluiten zich gedeeltelijk uit Libanon terug te trekken, onder handhaving - naar Israëliisch voorbeeld - van een bufferzône in het oosten en noorden van het land; in die gebieden, waar Damascus op een welwillende locale bevolking kan rekenen resp. waar de haarden van verzet zijn vernietigd.

Onderwijl tekent zich steeds helderder af, dat het Libanese probleem een negatieve belasting vormt voor het vredesoverleg in het Midden-Oosten, met name in die zin, dat zowel Israël - via de Christenen - als Syrië - direct - over de mogelijkheid beschikken, een ongewenste ontwikkeling in dat vredesoverleg kort te sluiten door doelbewuste escalatie van de Libanese problematiek.

Tekenend voor de gespannen toestand en het escalatiegevaar waren de Amerikaanse maatregelen.

De botsingen tussen Palestijnen onderling staan los van de hiervoor geschetste ontwikkelingen. Zowel de Palestijnen als de moslingroeperingen, in het verleden immer partij bij botsingen met de christenen, hebben zich in het huidige Syrisch-christelijke gevecht goeddeels afzijdig gehouden. De „interpalestijnse" onlusten in Libanon, met als voorlopig hoogtepunt het opblazen van een compleet flatgebouw in Beiroet, houden

rechtstreeks verband met de strijd tussen de PLO en door Irak gesteunde Palestijnse splintergroeperingen, die zich verzetten tegen het beleid van PLO-leider Arafat en met name tegen diens aanvaarden van het beginsel van politiek overleg over een oplossing van het Midden-Oosten-vraagstuk. In het kader van deze controversen werden onlangs over en weer tal van aanslagen gepleegd, waarbij om beurten PLO-vertegenwoordigers in het buitenland (Koeweit, Engeland en Frankrijk) en Iraakse ambassades (Parijs, Islamabad) het moesten ontgelden.

Dat deze strijd ook in Libanon, waar immers alle Palestijnse groeperingen aanwezig zijn, oplaaide, behoefde niet te verbazen. Arafat is er thans in geslaagd, de rust in de Palestijnse gelederen te herstellen met een beroep op het voor de Palestijnen cruciale tijdsgewricht, nu de stand van zaken rond het Sadat-initiatief Palestijnse onenigheid wel uiterst ongewenst maakt.

nfdentieel

4. Noord- en Zuid-Jemen

Op 24 juni kwam de Noordjemenitische president om het leven tengevolge van een Zuidjemenitische intrige. Twee dagen later werd Zuid-Jemen het toneel van een strijd om de macht, die werd beslist in het voordeel van de pro-Sovjet-factie van de huidige machthebbers.

(B-2) (W,R,G)

heim

Commentaar: Voorbijgaand aan de details, kan vastgesteld worden, dat in Zuid-Jemen de moord op de Noordjemenitische president leidde tot een uitbarsting van een reeds langer bestaand conflict om de macht. Deze uitbarsting werd noodlooting voor die factie, die, geleid door de voormalige president Salem Rubayi Ali, een ongebondener buitenlandse politiek voorstond, die het land minder nadrukkelijk aan de Sovjet-Unie zou binden en meer ruimte zou laten voor het ontwikkelen van goede betrekkingen met Noord-Jemen, Saoedi-Arabië en China. Tegenover deze factie stond een sterk pro-Moskou georiënteerde groep, geleid door de secretaris-generaal van de "Verenigde Politieke Organisatie Nationaal Front", Abdal Fattah Ismail. De machtsstrijd werd beslist in het voordeel van de laatste, hetgeen de positie van de SU in het land en in de regio aanzienlijk ten goede is gekomen. Wel moest Aden de moord op de Noordjemenitische president bekopen met een scherpe veroordeling door de Arabische Liga. Geboycot door Algerije, Libie, Syrië en Irak, werd door de overige Liga-leden besloten tot het bevriezen van de politieke betrekkingen met Aden en het afbreken van economische betrekkingen en technische hulp. Met name het

laatste betekent een gevoelige slag voor de Zuidjemenitische economie. Moskou zou intussen reeds een nieuw krediet t.b.v. ontwikkelingsprojecten hebben verstrekt om deze slag op te vangen.

Onbekend is, of de Sovjet-Unie direct of indirect betrokken is geweest bij de ontwikkelingen in Aden, waar zich 250-300 Sovjet militaire adviseurs bevonden, alsmede 350-500 Cubaanse militaire en 50 DDR-veiligheidsadviseurs. Vermeld moet worden, dat de opperbevelhebber van de Sovjet-marine Gorshkov, eind mei een bezoek bracht aan Aden, terwijl de pro-Sovjet Zuidjemenitische minister van Defensie, Antar, na afloop daarvan Hongarije, de DDR, Bulgarije en de SU aandeed. In Moskou confereerde de minister met zijn Sovjet-collega Ustinov, diens eerste plaatsvervanger Sokolov (belast met buitenlandse militaire contacten), en Gorshkov. Bovendien bezocht de Sovjet-ambassadeur in buitengewone dienst Mendelevich (officieel belast met veiligheidszaken betr. de Indische Oceaan), begin juni Aden. Eén en ander wordt in verband gebracht met Sovjet-verlangens inz. grotere faciliteiten in de haven van Aden; verlangens, waaraan Zuid-Jemene tot dan toe, mogelijk mede door tegenwerking van president Rubayi Ali, niet is tegemoetgekomen. De ontwikkelingen in Zuid-Jemen gaven uiteraard ruim stof tot speculaties op het punt van havenfaciliteiten of zelfs het inrichten van een basis. Er zijn evenwel nog geen berichten, die er op wijzen dat Moskou hierin zijn zin gekregen heeft. Wel nam de Sovjet-marine onlangs een radiostation t.b.v. SOVINDRON in gebruik, dat is gevestigd op Zuid-Jemenistisch grondgebied.

Behalve tot de vraag inz. faciliteiten voor de Sovjet-marine in Aden geven de ontwikkelingen in Zuid-Jemen ook reden om mogelijke regionale consequenties in het oog te houden. De thans gespannen verhouding van Aden met Noord-Jemen en Saoedi-Arabië levert allerlei aanknopingspunten voor mogelijke destabiliserende activiteiten vanuit Zuid-Jemen. In bijzondere mate gaat de aandacht uit naar het sultanaat Oman, omdat in het westen daarvan in het verleden een bevrijdingsbeweging opereerde, die Zuidjemenitische en mogelijk Cubaanse steun genoot. Dank zij de inzet van Iraanse troepen werd in 1975 de rust hersteld. Thans zijn vage aanwijzingen voorhanden, die een herleving van deze Dhofar-rebellie met steun vanuit Aden zouden kunnen suggereren.

5. De Hoorn van Afrika

Confidentieel

a. Eritrea

Naar uit Addis Abeba werd vernomen, zijn eind juni/begin juli in Oost-Berlijn geheime besprekingen gevoerd tussen de Ethiopische regering en de Eritrese verzetsbewegingen. Geen resultaat werd bereikt, aangezien de verzetsbewegingen onverkort zelfbeschikkingsrecht eisten, terwijl Addis Abeba niet verder wil gaan dan een beperkte Eritrese autonomie binnen het Ethiopische staatsverband.

In de loop van juli en augustus werden uit Eritrea hevige gevechten gemeld, waarbij de met verschillende spitsen opererende Ethiopische strijdkrachten ditmaal belangrijke successen boekten. Vanuit Gondar werden Um Hagar en Tessenei veroverd, waarmee de belangrijkste route van het Eritrese verzet voor bevoorrading vanuit Soedan werd afgesneden. Vanuit de richting Aduwa werd opnieuw getracht, het al 9 maanden ingesloten garnizoen van Asmara te ontzetten, hetgeen via de verovering van Adi Ugri en Adi Caieh inderdaad geschiedde. Ook de belangrijke havenplaats Massawa, die geruime tijd onder zodanig zware Eritrese druk had gestaan dat de haven voor Ethiopië onbruikbaar was, werd ontzet. Tenslotte werd in westelijk Eritrea het ingesloten garnizoen van Barentu ontzet en vervolgens Agordat ingenomen.

(B-2) (W,R,G)

Geheim

Commentaar: Dezerzijds werd er al herhaaldelijk op gewezen, dat Ethiopië een militaire oplossing in Eritrea verkoos boven een politieke, zulks in tegenstelling tot de Sovjet en Cubaanse bondgenoten. Aan Ethiopie's capaciteit om zonder Sovjet/Cubaanse steun een militair succes in Eritrea te forceren, werd echter zeer getwijfeld. De ter beschikking staande gegevens over de jongste operaties zouden doen geloven, dat Ethiopie's bondgenoten hoofdzakelijk logistieke steun en operationele leiding/adviezen hebben verstrekt. Van gevechtsbijstand is niets gebleken dan mogelijk beschietingen vanuit zee van Eritrese posities door Sovjet oorlogsbodems en gevechtmissies

van Cubaanse piloten. Niet ondenkbaar is evenwel, dat opzettelijke stilte is bewaard over de ware omvang van de bondgenootschappelijke deelname aan de recente operaties. Eerst in dat licht zouden de Ethiopische successen verklaarbaar worden. Mogelijk zouden, nadat een politieke oplossing vooralsnog onhaalbaar was gebleken, Moskou en Havanna alsnog hebben besloten tot een bepaalde ondersteuning van het Ethiopische offensief. Redenen om de omvang daarvan te verzwijgen zijn in voorgaande berichtgeving al genoemd. Additionele argumenten daarvoor waren ongetwijfeld de in de onderhavige periode gehouden conferenties van de OAE te Khartoemen van niet-gebonden landen te Belgrado.

Er moet overigens op gewezen worden, dat het Eritrese probleem bij lange na niet opgelost is. Weliswaar herstelde Addis Abeba de controle over een aantal belangrijke plaatsen en verbindingen - en naar verwacht zal het nu trachten Keren te veroveren, hetgeen opnieuw een slag zal toebrengen aan de Eritrese bevoorradings vanuit Soedan, alsmede de verbinding Asmara-Massawa te herstellen - vrijwel ondenkbaar is het, dat de Ethiopische strijdkrachten in staat zullen zijn het Eritrese verzet, dat thans terugvalt op de guerilla, definitief te breken. Niet uitgesloten is derhalve, dat na de jongste militaire ontwikkelingen nu het politieke overleg weer zal worden geactiveerd, waarin Ethiopië door haar recente militaire successen sterker zal staan. Interessant met het oog op de door SU en Cuba voorgestane politieke compromis is een uitspraak van een van de leiders van de Eritrese EPLF dat voornoemde landen in politiek-strategisch opzicht bondgenoten zijn maar dat zij taktisch op het moment vijanden zijn.

Geheim

b. Ogaden

Met grote regelmaat blijven berichten binnenkomen, die het voortduren van de guerilla in de Ogaden illustreren. De Somalische betrokkenheid, ook actief, daarbij, is zeker. De Ethiopische luchtmacht voert van tijd tot tijd represailles uit in Somalië.

(B-3) (W,R)

Commentaar: Hoewel sedert maart jl. de Ogaden een sluimerend probleem is, blijft het een licht-ontvlambaar conflict, temeer, daar van vooruitgang op het politieke niveau niet is gebleken. De overwegingen, die in MO 4/78 inz. de Ogaden werden geuit, blijven onverkort geldig.

Geheim

c. Djibouti

De regering van Djibouti verleent onopvallende medewerking aan Ethiopische operaties tegen Afar-rebellen in het grensgebied met Ethiopie. Eveneens zou Djibouti met Addis Abeba samenwerken bij de beveiliging van de spoorlijn Addis Abeba-Djibouti tegen het West-Somalische Bevrijdings Front (WSLF).

(B-3) (R)

Commentaar: Beide gegevens wijzen op een toenemende militaire samenwerking die een uitvloeisel zou zijn van een beslissing van president Gouled om de betrekkingen met Ethiopië te verbeteren ten koste van die met Somalië. Dit zou betekenen, dat Gouled tot op zekere hoogte is afgestapt van zijn "middenkoers", waarover nog in MO 4/78 werd bericht.

Geheim

d. Ethiopië

Tijdens een in juli in Ethiopië gehouden "seminar" voor politiek-ideologische vorming van het militaire kader verscheen, voor het eerst sinds geruime tijd, het Derg-lid Legesse Asfaw weer ten tonele.

In een lange redevoering besprak hij o.m. de vorming van een eenheids-arbeiderspartij in Ethiopië, waarbij naar zijn inzicht de strijdkrachten een belangrijke rol dienden te spelen. Ook sprak hij een veroordeling van de Meisonpartij uit.

Eind juli bezocht de Zuidjemenitische minister van Buitenlandse Zaken, Kassem, Addis Abeba. Medio augustus werd bericht, dat Mengistu zes leden van de Derg had benoemd tot provinciegouverneurs, waarvan vijf in het noorden.

Mengistu aanvaardde de geloofsbrieven van de nieuwe Franse en Amerikaanse ambassadeurs.

(B-3) (W,R,G)

Commentaar: In MO 4/78 werd bericht over spanningen, die waren ontstaan in de verhouding Moskou/Havanna-Addis Abeba naar aanleiding van Sovjet-Cubaans-Zuidjemenitische pogingen om de Meisonpartij naar voren te schuiven. Het opnieuw verschijnen van Legesse Asfaw, tweede man in de Derg en Moskou's favoriet, zou erop kunnen duiden, dat de rimpels min of meer zijn gladgestreken. Ook zijn veroordeling van de Meison kan daarop wijzen.

Legesse's uitspraak over de rol van de strijdkrachten bij de vorming van een eenheids-arbeiderspartij in Ethiopië ligt in dezelfde lijn als de denkbeelden die aan Mengistu worden toegeschreven.

Deze zou weliswaar een overgang van het huidige militaire bewind naar een op een socialistische partij gefundeerd landsbestuur voorstaan, mits deze overgang niet zijn persoonlijke machtspositie nadelig zou beïnvloeden. Dit doel lijkt hij na te streven d.m.v. een door hemzelf geheel gecontroleerde socialistische groepering, de SEDED, die samen met 3 andere legale soortgelijke groepen tot één partij zou moeten worden samengevoegd, waarbij de verdeling van invloed en posities mogelijk proportioneel zou plaatsvinden. Via een dergelijke constructie zou Mengistu zich het instrumentarium kunnen scheppen om zijn machtspositie intact te houden bij de overgang van militair naar civiel (partij-) bestuur. Op die wijze zou Mengistu Moskou's voorkeur én zijn eigen belangen kunnen verenigen. Ook het door Legesse aangedragen idee zou bij de verwezenlijking hiervan behulpzaam kunnen zijn.

Niet onwaarschijnlijk is, dat op 12 september, de verjaardag van de Ethiopische revolutie, de vorming van de partij zal worden bekend gemaakt, temeer, nu na de militaire successen in de Ogaden en Eritrea Ethiopië's meest nijpende problemen zijn opgelost en thans de consolidatie van het socialistisch regiem eerste prioriteit heeft.

In hetzelfde licht kunnen ook de benoemingen van 6 Derg-leden tot provinciaal gouverneur worden gezien. Dat vijf ervan in het noorden des lands werden aangesteld, is opvallend, omdat het verzet tegen het landhervormingsprogramma van de centrale regering daar het sterkst is. De benoemingen betekenen waarschijnlijk een versterking van Mengistu's greep op zowel de Derg als ook op lagere bestuurlijke niveaus, en illustreren tevens, dat het huidige regiem met benoemingen van militairen in civiele functies de te verwachten bestuurlijke reorganisatie in het land nauwkeurig voorbereidt.

Tijdens het bezoek van de Zuidjemenitische minister aan Addis Abeba, "ter bespreking van de versteviging van de bilaterale betrekkingen", liet Mengistu voor het eerst een (positief) geluid horen over de ontwikkelingen die in Aden hadden plaatsgevonden, ruim een maand na dato dus. Dit laatste was niet zo verwonderlijk, omdat de vervanging in Zuid-Jemen van president Ali door een pro-Sovjet "civiele" partij, voor Mengistu een waarschuwing lijkt in te houden gezien inspanningen om in Ethiopië ook zo'n partij (de Meison) te stimuleren.

Niettemin zou het recente bezoek kunnen wijzen op een herstelde vriendschap met de bondgenoten. Van de in juni aangekondigde Zuidjemenitische terugtrekking uit Ethiopië is niets meer vernomen. Niet uitgesloten is, dat deze beslissing ongedaan is gemaakt door de gebeurtenissen in Aden.

De aanbieding van hun geloofsbrieven door de nieuwe Amerikaanse en Franse ambassadeurs, dient bij dit alles als signaal, dat de herstelde vriendschap van Mengistu met zijn Sovjet/Cubaanse sponsors aan zijn handelingsvrijheid geen afbreuk doet. Zijn vriendelijke toon in het onderhoud met de Amerikanen, alsmede een Ethiopisch-Amerikaans accoord over economische hulp bij een agrarisch "resettlement"-project in West-Ethiopië fungeren als bewijs, dat Mengistu openingen naar het Westen wenst te houden, en tevens als waarschuwing, dat de Sovjet/Cubaanse hulp aan Addis Abeba nog geenszins van Mengistu een vazal heeft gemaakt.

Na de spanningen tussen Mengistu en zijn buitenlandse partners, waarover in MO 4/78 werd bericht, lijken de verhoudingen thans weer min of meer hersteld te zijn, waarbij de indruk bestaat, dat Moskou en Havanna eieren voor hun geld gekozen hebben in de conclusie, dat men vooralsnog niet om Mengistu heen kan er derhalve beter met hem dan tegen hem kan werken. Laatstgenoemde lijkt onderwijl iets tegemoet te komen aan de Sovjet aandrang op een bestuurlijke reorganisatie in het land, waarbij als voorheen Mengistu zijn eigen denkbeelden en belangen vooropstelt. Niet onmogelijk is, dat van de "verzoening" van Addis Abeba met de Sovjet/Cubaanse bondgenoten ook een stilzwijgend Sovjet/Cubaans "commitment" bij de strijd in Eritrea deel heeft uitgemaakt, waarbij in elk geval - hetgeen door het verloop van de strijd zeer sterk wordt gesuggereerd - de operationele directie door buitenlandse adviseurs is waargenomen, en mogelijk ook, op onbekende schaal, gevechtsbijstand is verleend. De successen in Eritrea zouden bij nieuwe onderhandelingen kunnen worden aangewend om Eritrese instemming met een oplossing in Eritrea in de vorm van beperkte autonomie af te dwingen. Dat, samen met binnenlands-politieke ontwikkelingen in Ethiopië en gecombineerd met de recente gebeurtenissen in

Zuid-Jemen, zou opnieuw een voorwaarde vervullen voor de consolidatie van de Sovjet invloed in de regio. Hardnekkige berichten schrijven aan Moskou het oogmerk toe, deze invloed uiteindelijk zijn beslag te laten krijgen in de vorm van een confederatie van met de SU nauw verbonden socialis-tische staten, waarvan in elk geval Ethiopië inclusief een enigerlei autnoom Eritrea, en Zuid-Jemen deel zouden moeten uitmaken, maar die zich mogelijk ook zou uitstrekken tot Djibouti, Somalië (mits na een wisseling van beleid c.q. regiem) en eventueel Noord-Jemen, een streven, dat - o.m. gezien het onafhankelijk gedrag van Mengistu in het recente verleden - nog ver van verwezenlijking verwijderd lijkt.

6. West-Sahara

Op 10 juli werd aan het 18-jarig bewind van Mauritanië's president Mokhtar Ould Daddah een einde gemaakt door een staatsgreep van de legerleiding olv lkol. Moustapha Ould Mohamed Salek. Het bevrijdingsfront voor de West-Sahara Polisario kondigde enige dagen later een staakt-het-vuren af. Sindsdien zijn diplomatieke activiteiten gaande die een oplossing van het West-Sahara-conflict langs vreedzame weg beogen.

Commentaar: Naar het zich laat aanzien is de coup in Nouakchott voornamelijk ingegeven door bezorgdheid over de economische consequenties van de politiek van confrontatie, die onder Mokhtar Ould Daddah in nauwe samenwerking met Marokko werd gevoerd inzake de West-Sahara. Gelijk bekend verdeelden Marokko en Mauritanië deze voormalige Spaanse kolonie in 1976, waarbij overigens het grootste enaan delfstoffen rijkste deel aan Marokko toeviel.

Polisario, dat met Algerijnse steun de onafhankelijkheid van het gebied nastreeft, concentreerde nadien zijn aanvallen op de zwakste van de twee, Mauritanië. Nouakchott moest t.b.v. de confrontatie met Polisario een beroep doen op Marokkaanse en Franse militaire steun, als gevolg waarvan thans in Mauritanië ca. 9000 man Marokkaanse troepen alsmede een bescheiden Frans luchtmachtcontingent aanwezig zijn. Niettemin slaagde Polisario erin, door het onderbreken van belangrijke spoorwegverbindingen de Mauritanische export van ijzererts, vitaal belang voor de landseconomie, ernstige schade toe te brengen.

Terwijl een wezenlijke verschuiving in de buitenlands-politieke oriëntatie van Nouakchott als gevolg van de coup vooralsnog niet waarschijnlijk lijkt, heeft het nieuwe bewind wel te kennen gegeven, inzake de kwestie-West-Sahara een andere, politieke benadering te willen zoeken. Polisario kondigde een wapenstilstand af, hetgeen enerzijds

het zoeken naar een politiek vergelijk kan bevorderen, anderzijds ook zal zijn bedoeld om het Marokkaans-Mauritanische bondgenootschap te splijten. Want, terwijl het nieuwe Mauritaaanse bewind aan de ene kant te kennen gaf, het bondgenootschap met Rabat te willen handhaven, bestaat tegelijk een gerede kans, dat de jongste ontwikkelingen en het eventueel daaruit voortvloeiende overleg dit bondgenootschap tot op zekere hoogte zullen ondergraven.

Rabat immers lijkt vooralsnog niet in het minst geneigd, de soevereiniteit over het Marokkaanse deel van de West-Sahara ter discussie te stellen. Eind augustus bevestigde koning Hassan dit Marokkaanse standpunt nog eens. Des te sterker voelt Rabat zich hierin, nadat in het recente verleden met Moskou twee belangrijke economische overeenkomsten werden getekend: één over de fosfaatwinning in Marokko (belangrijk door zijn omvang) en een visserijovereenkomst (belangrijk omdat deze zich uitstrekt tot de visserij voor de kust van Marokkaans West-Sahara en derhalve geïnterpreteerd kan worden als een stilzwijgende Sovjet erkenning van de daar bestaande toestand). Deze economische betrekkingen met Marokko vormen voor de SU een belangrijk beletsel, inzake de West-Sahara het Algerijnse standpunt actief te steunen. Terzake van dit conflict doet Moskou er dan ook het zwijgen toe.

Aan Algiers zal deze boodschap niet zijn ontgaan. Al voor de coup in Nouakchott bestond er aanleiding om Algerijnse toenadering tot Parijs inzake de West-Sahara te veronderstellen. Na die coup vonden Frans-Algerijnse consultaties plaats gericht op een "rechtvaardige oplossing" van de kwestie. Hetzelfde doel wordt overigens nagestreefd door een door de OAE-top van 18-22 juli ingestelde bemiddelingscommissie.

Is het nieuwe mauritaanse bewind kennelijk niet ongevoelig voor een oplossing langs vreedzame weg; Marokkaanse deelname aan het zoeken naar, en instemming met, een compromisformule zal minder eenvoudig zijn. De verhouding Rabat-Algiers, reeds belast door grensconflicten, is door de kwestie West-Sahara en de Algerijnse steun aan Polisario - dat in Rabat wordt gezien als een Algerijnse creatie in dienst van Algerijnse aspiraties - nog verslechterd. In hoeverre en op welke wijze de Franse bemiddeling in staat zal zijn, de standpunten te verzoenen en een vreedzaam compromis tot stand te brengen, moet worden afgewacht.

Voor het nieuwe bewind van Nouakchott is tenslotte de Marokkaanse militaire presentie in Mauritanië een omstandigheid, die tot voorzichtigheid dwingt. Handelingen, die al te zeer tegen de Marokkaanse belangen ter plaatse zouden indruisen, zouden licht tot een nieuwe, door Marokko geïnstigeerde coup kunnen leiden.

DEEL III : VERRE-OOSTEN/AZIE1. China

Confidentieel

a. De plaats van de defensie in het economische moderniseringsprogramma voor de periode tot 1985.

Tijdens het Vijfde Nationale Volkscongres, dat van 26 februari tot 5 maart 1978 in Peking werd gehouden, werd een aantal concrete doelstellingen voor de diverse sectoren van de economie voor de periode tot 1985 bekend gemaakt. Deze streefcijfers van het huidige Tienjarenplan (1976-1985), zijn een onderdeel van het vooral door de voormalige premier Chou En-lai geïnspireerde streven de landbouw, industrie, wetenschap en technologie alsmede de defensie te moderniseren en zo China tegen het einde van deze eeuw om te vormen tot een groot en machtig socialistisch land. De plaats die de defensie in het huidige moderniseringsprogramma inneemt en de daarmee samenhangende financiële prioriteit die de Chinese leiders aan de ontwikkeling en verbetering ervan hebben toegekend, kan alleen worden onderkend op basis van een analyse van de in dit tienjarenplan neergelegde streefcijfers voor de verschillende economische sectoren en van de inspanning die voor de realisering daarvan vereist zal zijn. Met betrekking tot deze doelstellingen kan het volgende worden opgemerkt:

(1) Landbouw:

In het voornoemde Tienjarenplan wordt duidelijk prioriteit gegeven aan de ontwikkeling en modernisering van de landbouw. De totale agrarische produktie moet in de periode tot 1985 met 4 à 5% per jaar stijgen. De graanproduktie zal tot 1985 jaarlijks met ongeveer hetzelfde percentage (4,3%) tot 400 miljoen ton in het laatstgenoemde jaar moeten toenemen. In dit verband moet erop worden gewezen, dat de afgelopen twintig jaar de totale landbouwproduktie met zo'n 2% per jaar toenam, terwijl voor de graanproduktie de afgelopen jaren geen groei van enige betekenis kon worden vastgesteld. Zo bedroeg de oogst in 1977 waarschijnlijk iets meer dan 280 miljoen ton, waarmee de cijfers voor 1975 en 1976 (284 en 285 miljoen ton) hoogstens werden geëvenaard. Het teleurstellende 1977-resul-

taat hing sterk met de toen heersende, ongunstige weersomstandigheden.

Zelfs wanneer gedurende de komende jaren zich buitengewoon gunstige weersomstandigheden zouden voordoen, moeten de kansen op realisering van de doelstelling(en) op het gebied van de graanproductie zeer laag worden aangeslagen. Dit ondanks het feit, dat men bereid lijkt de investeringen op het gebied van de landbouw sterk op te voeren en ook anderszins maatregelen te nemen die een snelle produktiegroei kunnen bewerkstelligen, het moet betwijfeld worden of dit voldoende zal zijn. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat teveel wordt verwacht van de geplande landbouwmechanisering. In 1980 en 1985 zal respectievelijk 70% en 85% van alle landarbeid gemechaniseerd moeten zijn. Het is zeer onzeker, of de Chinese industrie de hiervoor vereiste, gigantische hoeveelheden machines zal kunnen leveren en of er voldoende technici zullen kunnen worden opgeleid voor de bediening, onderhoud en reparatie ervan.

In het afgelopen jaar werd ongeveer 7 miljoen ton graan ingevoerd. (1976: 2 miljoen ton) Voor levering in 1978 is reeds 7,1 miljoen ton graan in het buitenland aangekocht. Deze graaninvoer vindt waarschijnlijk vooral plaats in het kader van de voorraadvorming en de bevoorrading van de kuststeden. In het licht van de groei van de Chinese bevolking (met minimaal 1,7% per jaar) tot een geschat totaal van zo'n 965 miljoen in 1977 en de stagnerende graanproductie, is er de afgelopen jaren geen sprake geweest van een verbetering van de voedselsituatie in China.

(2) De industrie

Voor de industriële produktie in zijn totaliteit is tot 1985 een jaarlijkse groei van 10% voorzien. In de afgelopen twintig jaar bedroeg het groeipercentage in de industrie jaarlijks eveneens gemiddeld 10%, terwijl het afgelopen jaar zelfs een stijging van 12-14% kon worden genoteerd. De in 1977 gereali-seerde toename kon (echter) voor een belangrijk deel worden

toegeschreven aan de reactivering van die industriële installaties die eerder als gevolg van de politieke onrust op lage toeren hadden gedraaid.

Voor de realisering van bovengenoemde doelstelling zijn gigantische investeringen noodzakelijk en, blijkens de lijst van in de periode tot 1985 te voltooiën industriële projecten, ook gepland: In totaal gaat het hierbij om 120 grote projecten, waaronder 10 ijzer- en staalcomplexen, 9 complexen op het gebied van de non-ferrometalen, 8 kolenmijnen, 10 olie- en gasvelden, 30 krachtstations, en verschillende projecten op transportgebied (zoals de aanleg van 5 nieuwe havens). Opvallend is, dat de nadruk sterk ligt op onderling sterk samenhangende sectoren als kolen, staal, spoorwegen en elektrische energie. Deze worden algemeen beschouwd als de sectoren, die in het recente verleden een snelle(re) economische ontwikkeling hebben belemmerd.

Het voor de industrie als geheel vastgestelde streefcijfer voor de periode tot 1985 is in beginsel wel haalbaar. Het is echter niet uitgesloten dat de voorziene, jaarlijkse groei van 10% vooral dankzij de momenteel nog minder ontwikkelde industriële deelsectoren en ondanks sectoren als de petrochemische industrie (waar de groeipercentages waarschijnlijk bij de verwachtingen zullen achterblijven) zal worden gerealiseerd. Voor wat betreft deze deelsectoren kan nog worden opgemerkt, dat met name het plandoel inzake de staalproductie van weinig realisme lijkt te getuigen. Op dit gebied zal de komende acht jaar een verdubbeling van de produktie tot 60 miljoen ton worden nagestreefd. In dit kader zal onder meer in Shanghai (door Japan) een complex met een (staal) produktie capaciteit van 6 miljoen ton moeten worden gebouwd, dat reeds in 1980 3 miljoen ton moet produceren. Dit laatste wordt vrijwel uitgesloten geacht. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat het in China gedolven ijzererts kwantitatief en kwalitatief tekortschiet. Een produktie van ten hoogste 50 miljoen ton staal lijkt voor 1985 wel mogelijk.

De steenkoolproduktie, die in 1977 zo'n kleine 500 miljoen ton bedroeg, zal volgens de plannen de komende tien jaar moeten verdubbelen. In het jaar 2000 zal opnieuw een verdubbeling moeten zijn gerealiseerd. Om een dergelijke produktiegroei te realiseren zal een grootscheepse mechanisering van de kolenwinning (moeten) worden nagestreefd. Het door de Chinese leiders voor de kolenproduktie opgestelde programma moet zeer ambitieus worden geacht. Het is de ervaring van de twee andere steenkoolproducenten, de VS en de SU, dat de kosten, de milieu- en transportproblemen de produktiegroei tot ongeveer 2% per jaar beperkt houden zodra de produktiegrens van 500 miljoen ton overschreden is. Mede in het licht van de ernstige problemen, waarmee China op transportgebied te kampen heeft, moet de verwezenlijking van het bovengenoemde streefcijfer enigszins twijfelachtig worden genoemd.

Op het gebied van de oliewinning is het doel waarschijnlijk de produktie op te voeren van ongeveer 90 miljoen ton in 1977 tot 185 miljoen ton in 1985 en 500 miljoen ton olie in het jaar 2000. Het streefcijfer voor 1985 lijkt realistisch gezien de grote oliereserves waar China over beschikt (40 miljard barrellen en "offshore" mogelijk eenzelfde hoeveelheid) en het feit dat het ontwikkelingsprogramma hiervoor reeds geruime tijd loopt. Naast de ook op het gebied van de olieproduktie nog op te lossen transportproblemen, is er echter een aantal factoren op te noemen, die de verwezenlijking van het voor 1985 vastgestelde produktieniveau toch nog kunnen bemoeilijken. Zo gaat het in China tot dusver om relatief kleine olievelden. Voor de winning van deze olie is zeer geavanceerde uitrusting nodig. Momenteel laat het technologische niveau van de bij de oliewinning in China gehanteerde uitrustingsstukken nog te wensen over. Een tweede factor lijkt te worden gevormd door het feit, dat volgens Amerikaanse gegevens de oliewinning in het zeer belangrijke Taching recentelijk op moeilijkheden is gestuit.

Op het gebied van de Chinese-olie-export, die het afgelopen jaar 9 miljoen ton bedroeg, is een stijging tot ongeveer 30 miljoen

ton in 1985 niet uitgesloten. Het is verder mogelijk, dat voor de winning van de "offshore" olie door China de hulp zal worden ingeroepen van enkele (middel)grote oliemaatschappijen. In dit verband verdienen ook de gevolgen van dit moderniseringsprogramma in zijn totaliteit voor de omvang en gerichtheid van de buitenlandse handel nadere aandacht.

Op het Nationale Volkscongres werd weinig meegedeeld over buitenlandse handel. Wel meende Hua Kuo-feng in zijn toespraak tot het Congres dat er een sterke stijging van de buitenlandse handel zal moeten plaatsvinden, maar concrete streefcijfers werden niet aangegeven. In het licht van het ambitieuze karakter van de doelstellingen voor de reeds genoemde economische sectoren én de omvang van de handelsovereenkomst die op 16 februari j.l. met Japan werd ondertekend, is het echter duidelijk dat een zeer omvangrijke invoer van Westerse technologie en uitrustingsstukken waarschijnlijk moet worden geacht.

Het voornoemde handelsakkoord met Japan heeft een totale omvang van 20 miljard dollar en loopt tot 1985. Volgens deze overeenkomst zal China Japanse technologie, fabrieksinstallaties, bouwmaterialen en machines importeren in ruil voor ruwe olie en kolen.

Ook de talloze bezoeken die de laatste tijd door Chinese handelsmissies aan Westerse landen zijn gebracht, bevestigen dat een belangrijke stijging van de Chinese import uit het Westen te verwachten is. De Chinese invoer zou volgens een ruwe schatting in de komende jaren kunnen toenemen van 5,4 miljard dollar in 1977 tot 11,5 miljard in 1981 en 11,8 miljard in 1982. De export zou daarbij kunnen stijgen van 6,4 miljard dollar in 1977 naar 8,6 en 9,7 miljard in 1981 en 1982 terwijl een export ter waarde van 11,9 miljard dollar (eveneens in konstante 1977-dollars) tot de mogelijkheden behoort. Dit zou betekenen, dat in het begin van de 80er jaren de Chinese invoer een piek zal bereiken waarna tot 1985 vooral het in bedrijf nemen van het geïmporteerde materiaal centraal zal staan.

Met betrekking tot de importfinanciering kan worden vastgesteld, dat China over aanzienlijke internationale reserves beschikt (n.l. buitenlandse valuta ter waarde van 2 à 3 miljard dollar en goudreserves van zo'n 3 miljard dollar). China geldt in internationale financiële kringen dan ook als zeer kredietwaardig. Hoewel nog onduidelijk is in welke mate de Chinese leiding bereid is de tot dusver gevoerde financiële politiek te wijzigen, lijkt op een grotere flexibiliteit op dit gebied gerekend te kunnen worden. Vaststaat in ieder geval, dat China er zeker in zal slagen de internationale fondsen te verwerven die eventueel noodzakelijk kunnen blijken om de import te financieren voor de verwezenlijking van de moderniseringsplannen. Het is echter aan de andere kant onzeker of deze import in de periode tot 1985 door de Chinese economie kan worden geabsorbeerd gezien de beperkte capaciteit van de Chinese havens en het spoorwegennet alsmede het vooralsnog ontbreken van voldoende, technisch(good)geschoold personeel. Ten aanzien van het ambitieuze ontwikkelings- en moderniseringsprogramma dat door de Chinese leiding voor de economie is opgesteld, kan concluderend worden vastgesteld dat het in beginsel wél de weg heeft vrijgemaakt voor een snelle vooruitgang in de verschillende sectoren van de economie, maar dat het uiteindelijk succes van het Chinese beleid allerminst zeker is. Zo is er enige reden tot twijfel of de Chinese leiders zich bij de opstelling van het huidige Tienjarenplan volledig rekenschap hebben gegeven van de zeer complexe problemen die zich bij het nastreven van een onderling gecoördineerde ontwikkeling en modernisering van de verschillende economische sectoren (zullen) voordoen. Het is tevens op zijn minst onzeker te noemen of de vooruitgang in de onderling deels sterk met elkaar samenhangende sectoren(industrie, transport en handel b.v.) harmonieus zal blijven verlopen.

De achterstand op het gebied van onderwijs, wetenschap en technologie, die vooral onder invloed van de Culturele Revolutie sterk in betekenis is toegenomen, is een factor die een succesvolle uitvoering van voornoemde programma's binnen de daarvoor gestelde termijn bovendien op zijn minst onzeker maakt. De hervormingen die, geïnspireerd door de eerste vice-premier Teng Hsiao-ping, op deze gebieden momenteel worden (danwel zijn) doorgevoerd, zijn er echter op gericht door het wegnemen van een aantal politiek-ideologische beperkingen de ontwikkeling van wetenschap en technologie te versnellen. Gezien het feit, dat er in de Chinese massamedia nog niet sprake is van een eenduidige berichtgeving over het ten opzichte van de intellectuelen te voeren beleid, is het evenwel niet uitgesloten dat over dit specifieke hervormingsprogramma binnen de Chinese leiding nog geen eensgezindheid bestaat. Dit vraagstuk van de eensgezindheid binnen de Chinese leiding is voor de toekomst van het economische moderniseringsprogramma essentieel, aangezien de handhaving van de politieke stabiliteit door politiek-ideologische verdeeldheid tussen de partij en regeringsleiders zeer nadelig beïnvloed zou worden. Zonder politieke stabiliteit is een succesvolle uitvoering van het moderniseringsprogramma vrijwel uitgesloten. Hier staat tegenover dat de internationaal politieke context waarin China opereert met name door het afsluiten van het vredesverdrag met Japan tot een dusdanige vervlechting op economisch gebied en daarmee tot intensivering van het moderniseringsprogramma leidt, dat een wijziging van deze laatste koers uiterst moeilijk is.

Alles wijst erop, dat de Chinese leiding het intern wel eens is over de doelstellingen van het economische ontwikkelingsbeleid in zijn algemeenheid. Er is echter reden tot enige twijfel of dit voor wat betreft de verschillende aspecten van de modernisering van de defensie evenzeer het geval is. Het is deze modernisering van het Chinese militaire apparaat die in het licht van de voor de modernisering van landbouw en industrie vereiste, gigantische investeringen en de onder de beroepsbevolking levende verlangens inzake een snelle (en aanzienlijke) verbetering van de lonen en

levensstandaard kan leiden tot (nieuwe) onenigheid en onderlinge strijd tussen de verschillende politieke en militaire leiders en daarmee het succes van het economische ontwikkelingsbeleid in gevaar kan brengen.

(3) De modernisering van de defensie

Begin 1977 waren er aanwijzingen, dat de meningen over de modernisering van de defensie enigszins uiteenliepen. Enerzijds werd in de massamedia de stelling naar voren gebracht, dat de ontwikkeling van de economie aan de modernisering van de strijdkrachten vooraf moest gaan. In een in deze periode gepubliceerde toespraak van Mao Tse-tung uit 1956 werd (namelijk) gepleit voor (geleidelijk) lagere defensie-uitgaven ten gunste van grotere investeringen in de civiele sector van de economie. Anderzijds werd de stelling geponeerd, dat er geen al te scherp onderscheid mocht worden gemaakt tussen modernisering van de defensie en economische ontwikkeling, aangezien de laatste door uitgaven in en ontwikkeling van de militair-industriële sector sterk zou worden gestimuleerd.

Opvallend was dat eind voorjaar 1977 de ideologische campagnes, die erop gericht waren de strijdkrachten van aanhangers van de "bende van vier" te zuiveren en zowel de discipline als de loyaliteit t.o.v. de partijkoers en -richtlijnen op te voeren, werden geïntensiveerd. Door deze campagnes, die beoogden de gevechtswaarde van de strijdkrachten te vergroten zonder daar omvangrijke bedragen ter beschikking te hoeven stellen en de principiële onderschikking van het defensie-apparaat aan de officiële partijlijn benadrukten, leek in zekere zin stelling te worden genomen tegen de vooral in de Zuidchinese provincie Kwangtung circulerende opvatting, dat in het kader van de militaire modernisering meer waarde aan de aanschaf van moderne wapensystemen moest worden toegekend dan aan strikte partij-ideologische zuiverheid. De partijleiding wenste, zo kon uit deze campagnes min of meer worden afgeleid, zich niet door delen

van de militaire leiding te laten dwingen tot een financieel kostbaar aanschaffingsbeleid in het kader van de beoogde modernisering van de defensie. Uit het feit, dat de toenmalige Minister van Defensie Yeh Chien-ying de opbouw en versterking van het defensieapparaat koppelde aan Mao's militaire denkbeelden, kon tevens worden afgeleid, dat van diens concepten van het ideologisch weerbare volksleger en de strategie van de volksbevrijdingsoorlog niet fundamenteel werd afgeweken. Er werd niet eenduidig gekozen voor een met de nieuwste wapensystemen uitgeruste, mobiele en goed getrainde "general purpose forces".

Hoewel de in maart 1978 gepubliceerde, nieuwe grondwet geen aanwijzing meer bevatte dat het Volksbevrijdingsleger ook een arbeids- en productiecoöperatie was hetgeen de modernisering in beginsel begunstigde, kon uit een aantal artikelen dat ten tijde van de "All Army Political Work Conference" (27 april-6 juni 1978) werd gepubliceerd, worden opgemaakt dat aan de modernisering van de Chinese strijdkrachten in het gehele ontwikkelingsbeleid niet de hoogste prioriteit was toegekend, maar deze veel eerder afhankelijk werd gesteld van de ontwikkeling van de economie en de wetenschap en technologie. Zo werd in een op 29 april in de "Liberation Army Daily" verschenen hoofdartikel verkondigd, dat "...national defense modernisation, in the final analysis, depends on economic development. National defense construction can make greater progress only when the economy grows at a faster rate."

Tevens werd opgemerkt, dat "...We must uphold the principle of building the army diligently and frugally, make the best use of its existing financial and material resources, do everything to reduce military expenditures and strengthen the country's economic construction". Op 31 mei werd in een artikel in het Volksdagblad de relatie tussen economische en militaire modernisering nogmaals uiteengezet: "The key to modernizing our national defense lies in pushing science and technology forward as quickly as possible and in catching up with and surpassing advanced

world levels in scientific research and armament production".. en, naar beproefd Marxistisch-Leninistisch concept, "... modern defense must have a modern economic base. If agriculture, industry, science and technology do not progress, we cannot modernize our national defense".

In ditzelfde artikel werd eveneens de militaire betekenis van de in de reeds eerder vermelde campagnes (in 1977) benadrukte discipline, revolutionair bewustzijn, en ideologische zuiverheid (met andere woorden van de "revolutionarisering" van de strijdkrachten) beklemtoond: "With revolutionization and modernization, in which the former is put in command of the latter, our heroic PLA (= Volksbevrijdingsleger) will have added strength and become invincible". In zijn toespraak tot de "All Army Political Work Conference" op 29 mei beklemtoonde Hua Kuo-feng juist dit laatste aspect: "When our army modernizes, it puts revolutionization in command of modernization, which is entirely different from the case of Soviet revisionism and U.S. imperialism". Ook de vice-voorzitter van de CP Yeh Chien-ying gaf in zijn toespraak tot deze conferentie op 29 mei de politiek ideologische beperkingen aan waaraan de modernisering van de defensie gebonden was met zijn stelling, dat"... In order to win any future war against aggression we still gave to rely on the magic weapon of people's war taught us by Chairman Mao".

Samenvattend lijkt de modernisering van de Chinese strijdkrachten op politiek-ideologische en financiële gronden in het huidige regeringsbeleid ten opzichte van de beoogde opbouw en modernisering van de economie, wetenschap en technologie relatief ondergeschikte plaats te zijn toegewezen.

Het is aannemelijk, dat de modernisering van het Chinese defensie-apparaat de eerstkomende jaren beperkt zal blijven tot een selectieve verbetering (van de uitrusting) van bepaalde krijgsmachtdelen. Wel is hiervoor de introductie van ontwerpen voor nieuwe uitrustingsstukken noodzakelijk, aange-

zien de uit de vijftiger jaren daterende Sovjet ontwerpen, die volgens een voorzichtige schatting momenteel nog de grondslag vormen voor zo'n 2/3 van de Chinese defensie-industrie, niet langer vatbaar zijn voor ingrijpende verbeteringen.

De aankoop door China, dat momenteel ongeveer 10% van het Bruto Nationaal Produkt aan de defensie besteedt, van grote hoeveelheden modern, Westers militair materieel moet in dit verband niet waarschijnlijk worden geacht. Eerder moet worden aangenomen, dat gestreefd zal worden naar een versnelde aanschaf van licenties en/of Westerse technische "know-how" voor de Chinese defensie-industrie. Dit laatste, en daarmee het gehele militaire moderniseringsbeleid, zou echter kunnen veranderen wanneer het Sino-Sovjet geschil zou escaleren.

Het huidige "debat" in de Chinese top zou in dit licht vooral kunnen gaan over de vraag in hoeverre de aan de modernisering van het defensie-apparaat toegekende relatief lage prioriteit in het algemene beleid toch nog een versnelling van het huidige tempo van de militaire modernisering (en dan vooral van luchtmacht en marine) toelaat, welke "research and development" programma's in dat verband zullen worden voortgezet en in welke mate, op wat voor gebieden en met welke landen uit de Westerse wereld samenwerking op het gebied van de defensie-modernisering zal kunnen en moeten worden nagestreefd. Het feit, dat vice-premier Teng Hsiao-ping zich in zijn toespraak tot de reeds genoemde conferentie opnieuw in ideologisch opzicht en in de politieke en praktijkgerichte benadering van beleidsvraagstukken min of meer duidelijk onderscheidde, van partijvoorzitter Hua en vice-voorzitter Yeh geeft aan dat interne moeilijkheden tussen de verschillende leiders hierover niet zijn uitgesloten. Zijn oproep tot een meer flexibele en realistische benadering van nieuwe problemen en zijn aanval op diegenen, die "...only copy straight from Marx, Lenin and Chairman Mao ... and rest content with mechanical copying, transmitting and reproduction" waarmee hij de stelling combineerde dat de door hem voorgestane, pragmatische methode "het fundamentele punt" van de Maoïstische ideologie te noemen is, wijzen erop dat een dergelijke interne onenigheid zich

uiteindelijk ook naar de politiek-ideologische en strategische aspecten van het te voeren militaire beleid zou kunnen uitbreiden. Dit laatste zou echter voor de politieke stabiliteit in China en daarmee voor een succesvolle uitvoering van het gehele moderniseringsbeleid desastreuze gevolgen kunnen hebben.

b. De economische en militaire hulp aan de Derde Wereld in 1976 en 1977, en de vooruitzichten voor 1978

(1) Economische Hulp

De afgelopen twee jaar heeft China minder economische hulp toegezegd aan de Derde Wereld dan voorheen. Deze ontwikkeling kan grotendeels worden toegeschreven aan het feit, dat de binnenlandse economische groei (in 1976 vooral) als gevolg van politieke onrust (rond de "bende van vier") verminderde en daaropvolgend (in 1977) de economische ontwikkeling van China zelf de hoogste aandacht kreeg van de nieuwe, Chinese leiding.

In 1977 werd minder dan 160 miljoen dollar aan nieuwe hulp toegezegd. In het begin van de jaren zeventig lag dit gemiddeld op zo'n 500 miljoen dollar per jaar. De grote omvang van de economische hulptoezeggingen in deze periode hing samen met het Chinese streven naar internationale politieke erkenning. De economische hulpprogramma's vervulden een belangrijke functie in het buitenlandse beleid. Langs die weg werd gepoogd de Sovjet invloed in de Derde Wereld tegen te gaan en China een leidende positie in de Derde Wereld te verschaffen. In vergelijking met de periode 1956-1969, toen minder dan 1,1 miljard dollar aan hulp werd geleverd, stegen de hulptoezeggingen in de eerste vijf jaar van de 70er jaren met 2,8 miljard dollar. Bijna 2/3 van deze nieuwe hulp werd aan Afrikaanse landen verleend. Dit hing samen met het feit, dat de concurrentie met de SU zich in voornoemde periode met name op dit continent begon toe te spitsen.

De huidige, pragmatische Chinese leiding heeft wel voortzetting van het economische hulpbeleid toegezegd, maar er tevens op gewezen, dat toekomstige hulpprogramma's door de status van China zelf als "ontwikkelingsland" beperkt van omvang zouden zijn. Bovendien lijkt de economische hulp sterker dan voorheen te worden bestemd voor landen, die openlijk zich achter het Chinese regeringsbeleid (vooral ten aanzien van de SU) stellen. Egypte (in 1976) en Somalië en Soedan (1977) zijn daar voorbeelden van.

Ook in 1976 en 1977 bleef Afrika in de economische hulptoezeggingen centraal staan. Slechts twee akkoorden

hierover betroffen bedragen die de 50 miljoen dollar overschreden. In de Chinese economische hulp blijft de nadruk liggen op arbeidsintensieve, lichte industrie- en landbouwprojecten waarbij technische hulp een belangrijke rol speelt.

In de afgelopen twee jaar is er sprake geweest van een snelle verlening van de eerder toegezegde hulp: in beide jaren werd 1/5 van het totale bedrag van 2,3 miljard dollar dat feitelijk aan hulp is verstrekt, aan Derde Wereld landen, uitgekeerd. De recentelijk plaats gevonden hebbende hulpverlening betrof ook een groter aantal landen. In de beginjaren zeventig stond in dat verband het Tan-Zam spoorlijnproject nog duidelijk centraal. Sinds 1976 is onder meer een diepzeehavenproject in Mauritanië gestart ter waarde van 55 miljoen dollar.

Verder zijn studies begonnen voor een 90 miljoen dollar groot kanaalproject in Tunesië, andere grote projecten betroffen een weg in Madagascar, uitbreiding van een zware machines-complex in Pakistan en een irrigatieproject in Sri Lanka ter waarde van 30 miljoen dollar.

Wegenaanlegprojecten ter waarde van 400 miljoen dollar naderen hun voltooiing in Ethiopië, Somalië, Soedan, Noord- en Zuid-Jemen, Rwanda en Pakistan.

In 1977 waren in totaal meer dan 24.000 Chinese technici in Derde Wereld landen werkzaam, daarvan is ongeveer 85% werkzaam in het ten Zuiden van de Sahara gelegen deel van Afrika. Het feit, dat de kosten voor de door dit personeel geleverde technische diensten laag zijn (en bijv. geen uitbetaling in harde valuta vergt) sterk tot de goede naam van de Chinese economische hulpprogramma's bijgedragen.

(2) Militaire hulp

China legt sterk de nadruk op economische hulp als een element dat aan de vrede en stabiliteit in de Wereld bijdraagt. Daarnaast worden de wapenverkopen aan Derde Wereldlanden door de VS en de SU sterk veroordeeld. Tot deze beleidslijn is de Chinese leiding in zekere zin gedwongen, doordat men niet in staat is met Westerse of communistische leveranciers van grote hoeveelheden geavanceerd militair materieel, te concurreren. China is echter wel bereid beperkte militaire hulp te verstrekken aan landen waar een dergelijke bijstand een maximale, anti-Sovjet invloed zou kunnen uitoefenen. Een recent voorbeeld hiervan is (de militaire hulp aan) Zaïre.

Bij het relatief kleine Chinese militaire hulpprogramma, dat bestaat uit toezeggingen ter waarde van zo'n 800 miljoen dollar, zijn 36 landen betrokken waarvan er 24 gelegen zijn in Afrika. Meer dan 75% van de militaire hulp is geleverd aan twee landen, te weten Pakistan en Tanzania. Vorig jaar werd voor slechts 39 miljoen dollar aan militaire hulp toegezegd, waarvan ongeveer de helft landen ten Zuiden van de Sahara betrof.

Door het feit, dat China kwantitatief en kwalitatief niet in staat is met het Westen of het WP te concurreren op het gebied van wapenleveranties aan Derde Wereldlanden, zijn de voorheen sterke militaire banden tussen China en een aantal Afrikaanse landen de laatste jaren in betekenis afgenomen. Hierbij moet in de eerste plaats aan Tanzania worden gedacht, dat na Pakistan de meeste militaire hulp van China ontving. De regering van Tanzania, dat sterk afhankelijk was van de Chinese uitrustingsstukken en de door Chinese instructeurs verzorgde opleiding/training in de bediening ervan, heeft zich in steeds sterkere mate tot de SU gewend om moderner militair materieel te kunnen verwerven dat China niet in staat was te leveren. Dit materieel werd nodig geacht in het licht van de zich verergerende crisis in Zuidelijk Afrika (rond de toekomst van Rhodesië). Ook Mozambique, waarvan de regeringspartij

FRELIMO nog vóór de onafhankelijkheid van het land Chinese militaire hulp had ontvangen in de Guerrillastrijd tegen de Portugese koloniale bezettingsmacht, is sterker het accent gaan leggen op de militaire betrekkingen met de SU. Deze tegenslagen en de eigen beperkingen op dit gebied hebben de Chinese leiders, mede in het besef dat deze situatie zicht in de naaste toekomst niet zal wijzigen, tot grotere omzichtigheid bij het aangaan van nieuwe wapenovereenkomsten met Derde Wereldlanden bewogen. In de afgelopen jaren werd dan ook (meer als bewijs van politieke steun) slechts symbolische militaire hulp verstrekt aan die landen, die zich tegen de Sovjet politiek hadden opgesteld (zoals Egypte, Soedan en Somalië).

Voor wat betreft de toekomst (en in eerste instantie 1978) mag worden verwacht, dat de Chinese toezeggingen voor wat betreft economische hulp dit jaar mogelijk nog lager zullen uitvallen dan vorig jaar, aangezien het op de snelle ontwikkeling en modernisering van de binnenlandse economie gerichte beleid geen ruimte laat voor een royaler economisch hulpprogramma. Met betrekking tot de militaire hulp lijkt een voortzetting van deze bijstand op het huidige lage niveau het meest waarschijnlijk.

(B-3) (R).

2. Actieve Chinese Midden-Oosten-politiek

onfidentieel

De laatste tijd blijkt China, op diplomatiek gebied, actief in het Midden-Oosten bezig te zijn. Eind mei besloten China en het sultanaat Oman tot het aangaan van diplomatieke betrekkingen. Libië volgde dit voorbeeld begin augustus, toen onverwachts Libië's tweede man Jalloud naar Peking reisde. Belangrijke Chinese delegaties bezochten voorts Somalië, Koeweit, Jordanië, Egypte, Syrië, PLO-leider Jasser Arafat, alsmede Iran. Hierin past ook dat de Chinese premier Hua Kuo-feng na zijn oosteuropese reis Iran eind augustus bezocht. (B-2)(W,R,G)

onfidentieel

Commentaar : Met name het aangaan door Libië van diplomatieke betrekkingen met Peking moet worden beschouwd als een belangrijke ontwikkeling. Nog zeer onlangs bezocht de Libische leider Gaddafi een aantal Oosteuropese hoofdsteden, waarbij overigens Moskou ontbrak. Terwijl de Libische buitenlandse politiek in veel opzichten de Sovjet lijn volgt, moet benadrukt worden, dat de bestaande overeenkomst wordt veroorzaakt door niet principiële samenvallende zienswijzen en belangen. Het aanknopen van diplomatieke betrekkingen zal mede bedoeld zijn om Libië's onafhankelijkheid van Moskou te onderstrepen. Daarvoor werd dan een middel gekozen, dat door de Sovjets onmogelijk kan worden misverstaan, gezien het feit, dat het recente aangaan van Chinese diplomatieke betrekkingen in het Midden-Oosten duidelijke kenmerken heeft van gericht te zijn tegen de expansie van de Sovjet invloed in het gebied en plaatsvindt onder veelvuldige verwijzing naar de recente voorbeelden van die expansie, in de Hoorn van Afrika, Afghanistan en Zuid-Jemen.